

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ПрАТ «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Кафедра міжнародних відносин, управління та адміністрування

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____

д.е.н., проф. Михайлик Д.П.

БАКАЛАВРСЬКА ДИПЛОМНА РОБОТА

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ ТА ЇХ РОЛЬ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Виконала

ст. гр. ОП 218

Н.М. Боярко

Керівник

к.е.н., доц

А.З. Абубекерова

Запоріжжя

2023

ПрАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра міжнародних відносин, управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри

“ ” 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА БАКАЛАВРСЬКУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Студенту гр. ОП-218 _____, спеціальності _____ «Облік і оподаткування»

Боярко Наталії Миколаївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема Місцеві податки і збори та їх роль у податковій системі України

затверджена наказом по інституту _____

2. Термін здачі студентом закінченої роботи _____

3. Перелік питань, що підлягають розробці: _____

РЕФЕРАТ

Бакалаврська дипломна робота містить 87 сторінок комп'ютерного тексту, 7 таблиць, 10 рисунків, 66 джерел.

Об'єктом дослідження є система місцевого оподаткування України.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні проблеми, пов'язані з веденням обліку та аналізу місцевих податків і зборів у місцевих бюджетах України.

Метою роботи є визначення ролі місцевих податків і зборів в податковій системі України.

У роботі використані методи: аналіз, пізнання, порівняння – для проведення дослідження літературних джерел; логічний, аналіз коефіцієнтів, математичні прийоми – для здійснення розрахунків, проведення дослідження; групування – для формулювання висновків.

У ході дослідження досліджено теоретичні основи місцевих податків і зборів та їх роль у податковій системі України; визначено особливості організації справляння місцевих податків і зборів в регіонах України; проаналізовано місцеві податки і збори; сформульовано рекомендації для удосконалення організації обліку місцевих податків і зборів та поліпшення ефективності господарювання регіонів.

**ЗБОРИ, МІСЦЕВІ ПОДАТКИ, ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ,
РОЛЬ ПОДАТКІВ, ПЛАНУВАННЯ, ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ
ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ**

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	8
1.1.Сутність та роль місцевих податків та зборів у економічному розвитку регіонів	8
1.2 Методологічні основи розрахунку місцевих податків та зборів	13
1.3 Міжнародний досвіді формування та використання місцевих податків... ..	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	29
2.1 Аналіз джерел надходження місцевих податків та зборів у контексті фіскальної децентралізації	29
2.2. Аналіз використання місцевих податків та зборів	42
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	57
3.1.Основні проблеми та напрями вдосконалення системи місцевого оподаткування в Україні.....	57
3.2. Покращення процесу планування, формування та розподілу місцевих податків та зборів	67
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	84

ВСТУП

Актуальність теми. Розподіл надходжень між загальнодержавним та місцевими бюджетами є основною причиною створення місцевих податків і зборів, від яких залежить забезпечення потреб місцевих громад більшості розвинутих країн. В наявності місцевих податків в структурі податкової системи зацікавлені перш за все територіальні громади та органи місцевого самоврядування, так як саме вони складають їх фінансовий фундамент. Мобілізація місцевих податків і зборів забезпечує покращення соціально-економічного розвитку територіальних громад.

На даний час реформування податкової системи в Україні направлене на вирішення проблеми достатності фінансового забезпечення територіальних громад. Зростання частки місцевих податків і зборів та підвищення їх ролі у власних доходах бюджетів ОТГ - основне завдання фінансової політики України.

В Україні дохідна база місцевих бюджетів свідчить про наявність ряду проблем, які виникли унаслідок недосконалості бюджетного та податкового законодавства.

Вищезазначені проблеми, знаходилися у полі зору таких науковців як: В. Кравченко, І. Луніна, В. Горохов, О. Піхоцька, В. Письменний, В. Суторміна, О. Заклекта, В. Ільків, та багато інших.

Аналіз їх наукових публікацій показав, що вони досліджували зарубіжну практику, аналізували розвиток місцевого оподаткування в Україні, стан адміністрування місцевих податків і зборів, проводили дослідження як законодавчі зміни впливали на формування доходів місцевих бюджетів та надавали рекомендації з підвищення рівня фінансової децентралізації територіальних громад.

Метою роботи є визначення ролі місцевих податків і зборів в податковій системі України.

В процесі досягнення мети вирішувались наступні завдання:

- визначити суть та роль місцевих податків та зборів у економічному розвитку регіонів;
- розглянути методологічні основи розрахунку місцевих податків та зборів;
- розглянути міжнародний досвід формування та використання місцевих бюджетів;
- провести аналіз джерел надходжень місцевих податків і зборів у контексті фіскальної децентралізації;
- провести аналіз використання місцевих податків і зборів;
- визначити основні проблеми та наслідки удосконалення системи місцевого оподаткування в Україні;
- визначити заходи покращення планування, формування та розподілу місцевих податків і зборів

Об'єктом дослідження є механізм місцевого оподаткування в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти справляння місцевих податків та зборів в Україні.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувались наступні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: абстрактно-логічний метод, діалектичний та системний методи; історичний підхід; порівняльний аналіз; табличний та графічний методи; статистичний метод тощо.

Інформаційна база дослідження: законодавчі акти України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, наукові публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, ресурси мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1 МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

1.1. Сутність та роль місцевих податків та зборів у економічному розвитку регіонів

Фіскальна система покликана забезпечувати бюджет держави необхідними засобами для здійснення дій внутрішнього та зовнішнього характеру, без яких державний апарат як сила впливу перестане існувати. Саме податки наповнюють державний бюджет та забезпечують реалізацію державних програм. Податки є обов'язковими до сплати платежами, встановленими законом та виконуються платниками у суворо обумовлений період.

Податок можна розглядати як поняття з двох різних точок зору. У спеціалізованому сенсі він являє собою певний вид грошовий платіж, який створює платник, сплачуючи податок у встановленому порядку до бюджету або позабюджетних фондів. У більш масштабному сенсі податок слід розглядати як окрему систему, яка має свої особливості та часом досить складні [11].

Податок при розгляді його як комплексного економіко-правового явища, являє собою спільність деяких взаємодіючих елементів, причому кожен елемент має своє юридичне значення.

Самостійні елементи податкової системи прийнято виділяти, оскільки вони безпосередньо зачіпають фінансові інтереси платників податків. Першою складовою податку є податково-правова норма, що являє собою загальне для всіх правило поведінки у фіскальній сфері, яке має певний порядок та санкціоновано повноважним державним органом.

Наступним елементом податку є безпосередньо учасник податкових правовідносин, тобто платник податків чи як то кажуть частіше – платник податків. Платниками податків є юридичні особи, ряд інших категорій

платників та фізичні особи, щодо яких відповідно до закону покладено податкові зобов'язання.

Слід звернути увагу на те, що предметом оподаткування виступають речі, явища та події матеріального характеру, що визначають собою об'єкт оподаткування податком. Об'єктом оподаткування прийнято називати юридичний факт або сукупність таких фактів (юридичний склад), безпосередньо з яким пов'язана поява обов'язку з боку платника податків за погашення податкового зобов'язання.

З елементом оподаткування тісно пов'язаний елемент оподаткування бази, що є чисельним виразом об'єкта оподаткування податком. Податковий період постає як тимчасова визначеність існування податку, тобто це період, протягом якого відбувається завершення процесу формування бази оподаткування і виявляється розмір фіскального зобов'язання. Обчислення суми податку пов'язано з використання певної ставки податку. Ставка податку при цьому є розміром податку, що припадає на одиницю оподаткування.

Сума податків, яку слід вносити до бюджету, називають податковим окладом. Джерелом податків прийнято вважати певний резерв чи економічний показник, за рахунок якого і провадиться фіскальна плата. До таких слід відносити фінансовий результат, чистий прибуток, як і валовий дохід [26].

Треба вказати, що фактично, податків існує безліч, саме тому їх необхідно розділяти на види чи класифікувати. За способом стягування податків прийнято розділяти податки на прямі та непрямі. Прямі податки стягують під час накопичення матеріальних благ з доходів та майна платників податків.

Непрямі податки стягують через вартість товару. Тобто такі податки варто розглядати як свого роду надбавки, що включаються державою у вартість товарів та послуг.

Виділяють також державні та місцеві податки і збори. Місцеві податки та збори є важливим механізмом забезпечення самостійності та незалежності органів місцевого самоврядування.

Місцеві податки та збори - «це податки та збори, що встановлюються відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, зазначених у Податковому кодексі України, рішеннями сільських, селищних, міських рад і рад об'єднаних територіальних громад, у межах їх повноважень і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад» [35].

Тобто місцеві податки та збори існують в межах визначених законом. Але варто зазначити, що однією з особливостей правового регулювання місцевих податків є те, що таке регулювання здійснюється на загальнодержавному та місцевому рівнях одночасно.

Це пов'язано з тим, що держава встановлює загальні імперативи: вичерпний перелік обов'язкових платежів, об'єкти оподаткування, граничні розміри ставок, коло платників, в той час, як органи місцевого самоврядування шляхом використання наданих державою повноважень детально регламентують механізм збирання кожного окремого податку та збору.

Необхідно відзначити, що ст. 8 ПКУ визначено наступне: «до місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених цим Кодексом, рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад ОТГ, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, у межах їх повноважень і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад» [35].

Відповідно до ст. 10 Податкового кодексу України «місцевими податками є податок на майно та єдиний податок, а місцевими зборами – збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір» [35].

Саме щодо цих податків та зборів місцеві органи мають обов'язки, які за ними закріплює законодавець. Встановлення будь-яких інших власних податків або зборів на визначеній території не входить до компетенції органів місцевого самоврядування.

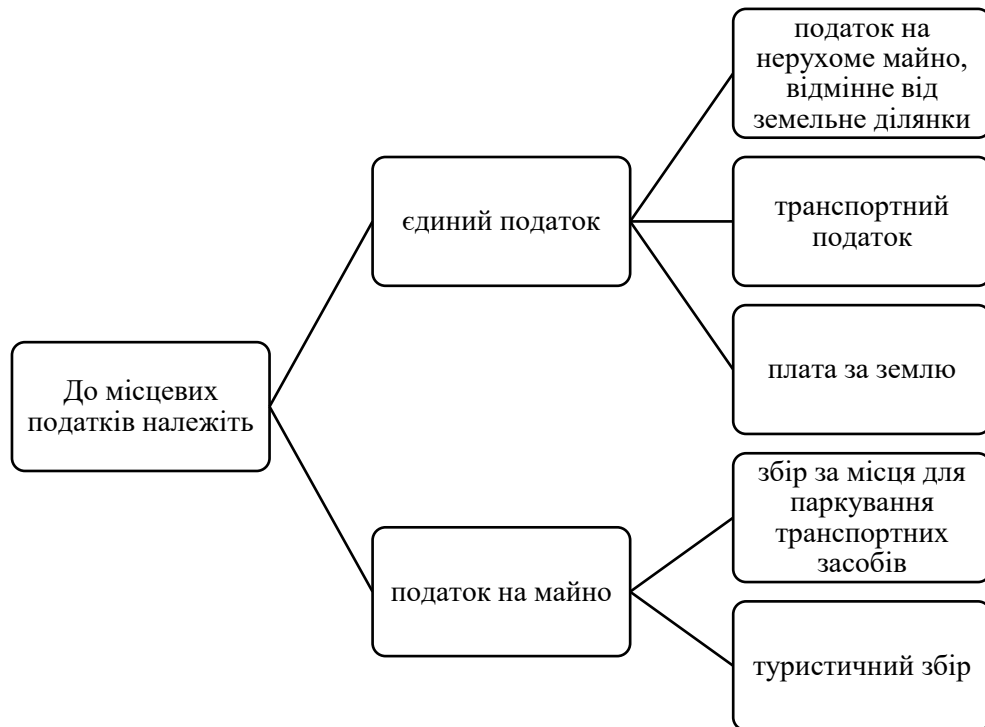

Рис.1.1. Перелік місцевих податків і зборів станом відповідно до ПК України

Бюджетним кодексом України встановлено відсоток загальнодержавних податків, який зараховується до місцевих бюджетів територіальних громад. Згідно зі ст. 64 Бюджетного кодексу України: «до загального фонду бюджету місцевої громади зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб, 10% податку на прибуток підприємств, податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, а також частина рентної плати за використання окремих різновидів природних ресурсів» [6].

Вищезазначене є доцільним та спрямоване на мотивацію органів місцевого самоврядування створювати нові робочі місця та нові підприємства, так як відрахування 64% ПДФО до місцевого бюджету формує зміну пріоритетів місцевих органів влади у сторону даного податку.

Розвивати підприємництво у громаді сприяє також зарахування до місцевого бюджету 10% податку на прибуток підприємств. Однією з задач органів місцевого самоврядування є детінізація заробітних плат та прибутків підприємств громади. Зростання «білої» заробітної плати працівникам на

території певної громади розширює податкову базу для формування місцевого бюджету.

Органи місцевої влади не впливають на встановлення ставок загальнодержавних податків. Крім того, місцеве самоврядування не має прав надавати будь-які пільги зі сплати вищезазначених податків. Проте вони можуть визначати умови сплати місцевих податків, що належить до компетенції органів управління територіальної громади. Слід також зазначити, що не звертаючи увагу, на мінливість податкового законодавства, місцеві податки та збори повинні завжди формуватися на основі рівня платоспроможності платників податків.

Саме цей фактор має впливати на встановлення розміру ставки чи на пільгові умови справляння. Отже, якісне функціонування системи місцевого оподаткування напряду залежить від реального здійснення податкової децентралізації. Для створення такої децентралізації необхідним є забезпечення умов, за яких саме місцеві податки та збори є основним джерелом доходів органів місцевого самоврядування [22].

Місцеві податки і збори саме той ресурс, який відображає зацікавленість місцевих органів влади в збільшенні доходів та наповненні місцевих бюджетів, а також є джерелом фінансування їх власних та делегованих повноважень.

Право самостійно встановлювати ставки місцевих податків та зборів є кроком до розвитку податкової конкуренції територіальних громад за інвестиційні ресурси з метою розширеного відтворення, що закладає стимул до пошуку удосконаленого механізму адміністрування місцевих податків і зборів в процесі реформування бюджетно-податкової системи

Рівень впливу місцевих бюджетів на інвестиційний потенціал розвитку громади залежить від частки перерозподілу ВВП через систему місцевих фінансів, моделі бюджетної архітекtonіки та ефективності інституту місцевого самоврядування. Основними інструментами, за допомогою яких

здійснюється вплив на економічний розвиток територій являється структура та рівень власних доходів місцевих бюджетів.

З врахуванням повноважень сільських, селищних, міських рад відносно встановлення місцевих податків і зборів, затвердження їх ставок, прийняття рішень щодо надання пільг по їх сплаті, органи місцевого самоврядування можуть впливати на розвиток своїх територій.

Для подальшого розвитку місцевих фінансів необхідно переосмислити сутність системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування, врахувавши досвід країн з розвинутою економікою, розробивши нові підходи до системи міжбюджетного регулювання [26].

Такий підхід ставить за мету гарантування інтересів осіб на рівні територіальних громад, створення належних умов для розвитку відповідних територій на соціально-економічному рівні. Збільшення питомої ваги місцевих податків та зборів для місцевих бюджетів призведе до розширення автономії відповідної території, що забезпечить більш якісне вирішення проблем на локальному рівні.

1.2 Методологічні основи розрахунку місцевих податків та зборів

Адміністрування місцевих податків є складовою системи оподаткування, та підрозділом інституту місцевих податків. Як складова системи оподаткування, адміністрування місцевих податків розглядається лише як податкове адміністрування такого виду податків, як місцеві. Відтак, принципи, методи і механізми адміністрування місцевих податків та податкового адміністрування вважаються аналогічними, тож, особливої уваги, як явищу, із притаманними специфічними ознаками, в дослідженнях вчених та науковців їм не приділяється.

Слід звернути увагу на те, що податковий кодекс не містить окремої регламентації процесів та процедур щодо публічного адміністрування місцевих податків, а лише містить загальні положення у Розділі II ПКУ, який має назву «Адміністрування податків, зборів, платежів» серед яких: положення про податкову звітність, податкові консультації, визначення суми податкових та/або грошових зобов'язань платника податків, порядок їх сплати та оскарження рішень контролювальних органів, податкового контролю, облік платників податків, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролювальних органів, перевірки, погашення податкового боргу платників податків, застосування міжнародних договорів та погашення податкового боргу за запитами компетентних органів іноземних держав, відповідальність, пеня [35].

З огляду на зміст розділу «Адміністрування податків, зборів, платежів» у ПКУ, вважаємо слушною є теза М. Кучерявенка про те, що норми Розділу II ПКУ не регламентують адміністрування податків та зборів, а фактично регулюють податкові процедури [16] та лише в загальному порядку, але не слід виключати, що публічне адміністрування місцевих податків може мати і певні особливості, встановлення яких може слугувати більш ефективному наповненню місцевих бюджетів коштами, джерелом походження яких є місцеві податки.

Отже, приходимо до висновку, що на відміну від регулювання податкового адміністрування, згідно з нормативно-правовими актами, що отримано нашою державою у спадок від радянських часів та актів, що приймалися до кодифікування податкового законодавства, повноваження податкових служб у сфері публічного адміністрування місцевих податків зазнають змін, але органи місцевого самоврядування, незважаючи на процес децентралізації, залишаються обмеженими у своїх повноваженнях щодо здійснення публічного адміністрування місцевих податків.

До повноважень сільських, селищних, міських рад та рад ОТГ, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, щодо податків та зборів, ПКУ, серед іншого, відносить:

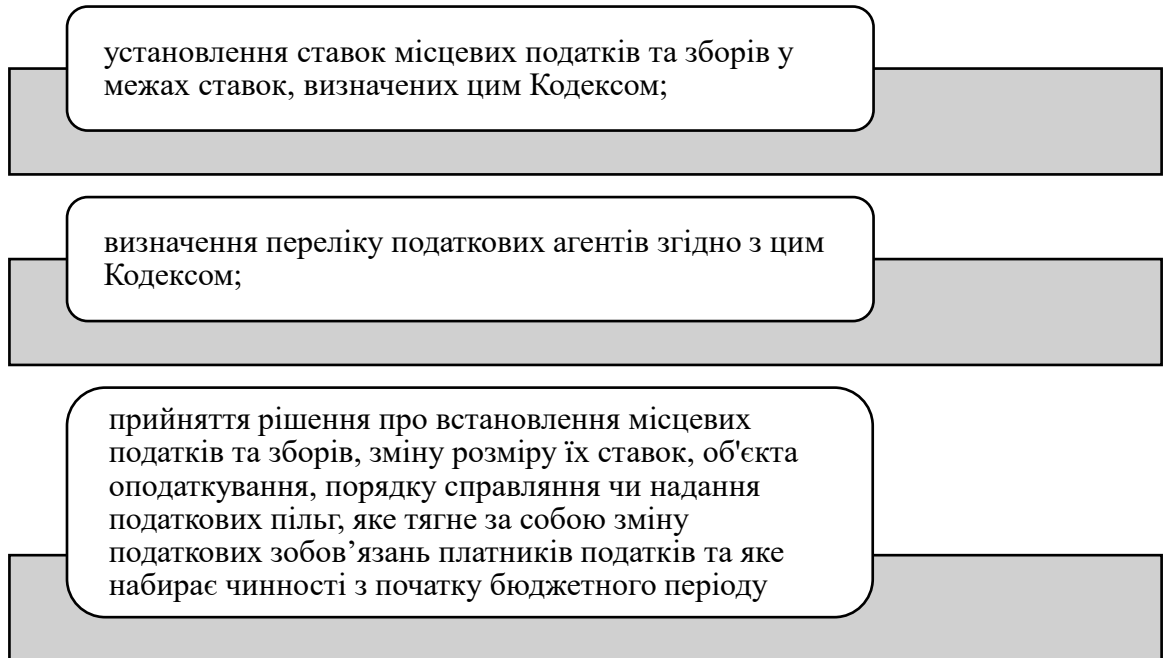

Рис.1.2.Повноваження органів місцевого самоврядування щодо податків і зборів

Отже, загалом, встановлення місцевих податків та зборів здійснюється у порядку, визначеному ПКУ, але сам порядок для виконання своїх повноважень сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад щодо встановлення місцевих податків, зводиться лише до формального прийняття рішення про їх встановлення та офіційного оприлюднення. Це свідчить лише про зайву бюрократизацію встановлення місцевих податків, які фактично встановленні законодавцем і можуть бути змінені лише ним, а також про відсутність будь-якої самостійності у прийнятті рішень на місцевому рівні щодо адміністрування місцевих податків.

Одним із фундаментальних місцевих податків є податок на нерухоме майно, оскільки становить значну частку доходів від податкових надходжень до місцевого бюджету, після єдиного податку. Основна роль оподаткування нерухомого майна як однієї з ключових ланок місцевого оподаткування у

зарубіжних країнах полягає в наповненні місцевих бюджетів та активізації розвитку в країні.

Нерухомість є важливим елементом національного багатства будь-якої держави. З давніх-давен, нерухомість використовується у податковій практиці.

З одного боку, нерухомість, виступаючи важливим елементом національного багатства країни, відіграє значну роль у процесах її соціально-економічного розвитку, приймає участь у системі виробництва, розподілу та споживання.

З іншого – нерухомість володіє унікальним для цілей оподаткування, набором характеристик, за якими легко визначається власник, візуалізується та встановлюється база оподаткування. На цій основі, податок на нерухомість не викривлює економічну поведінку суб'єктів, є найбільш нейтральним та справедливим в порівнянні з іншими податками, зводить до мінімуму випадки ухилення від оподаткування тощо [29].

Також існує позитивна Європейська практика перекладання податкового тягаря з мобільних факторів виробництва (праці та капіталу) на нерухомість, що значною мірою перетворює систему оподаткування нерухомості на важливий інструмент сприяння економічній активності в державі [3].

Податок на нерухоме майно функціонує приблизно в 130 країнах, але значущість його різна. У більшості країн надходження від цього податку становлять від 1,0 до 3,0 % загальних податкових надходжень на всіх рівнях структури влади, але є і виключення.

Наголосимо, що радою ОТГ устанавлюються ставки податку на майно, що включає плату за землю, транспортний податок, а також податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Відповідно до п. 1 ч. 5 ст. 266 ПК України: «ставки податку на нерухоме майно, що перебуває у власності фізичних або юридичних осіб, затверджуються за рішенням об'єднаної територіальної громади» [35].

Особливості адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, представлені на рис.1.3.

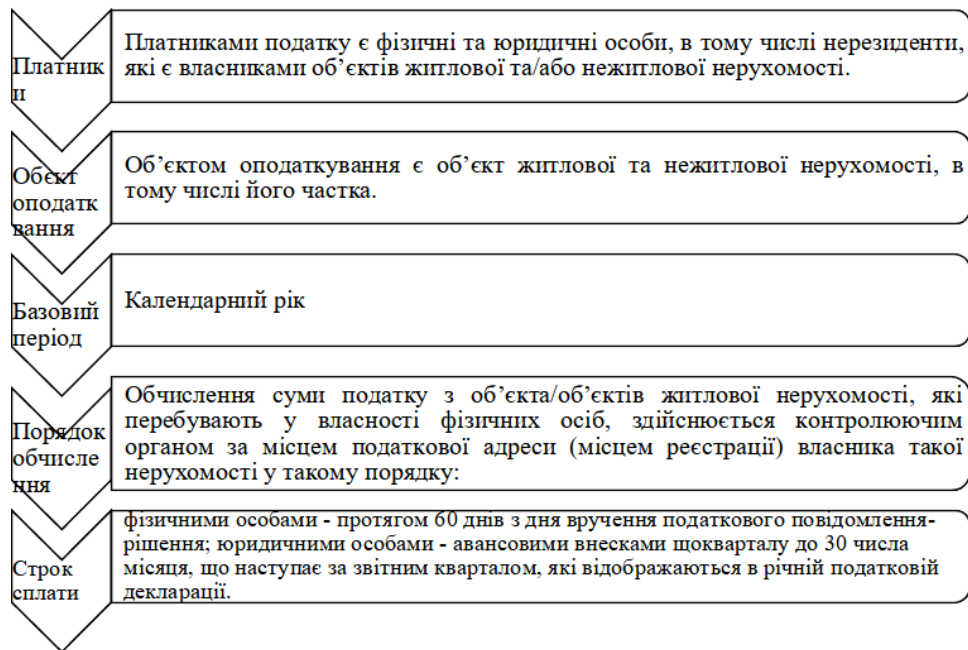

Рис.1.3. Особливості адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки

Крім того, в п.266.7.3 ст.266 ПКУ зазначено: «Платники податку мають право звернутися з письмовою заявою до контролюючого органу за своєю податковою адресою для проведення звірки даних щодо: об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, в тому числі їх часток, що перебувають у власності платника податку; розміру загальної площі об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності платника податку; права на користування пільгою із сплати податку; розміру ставки податку; нарахованої суми податку» [35].

ПКУ зазначено: «Ставка податку не повинна перевищувати 1,5% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового року, за 1 кв. м об'єкта житлової або нежитлової нерухомості»[35]. Таким чином, законодавцем визначено максимальний розмір ставки податку на нерухомість.

Проте місцевою радою може бути встановлено і меншу ставку даного податку. Крім того, місцева рада об'єднаної територіальної громади наділена певним переліком повноважень щодо встановлення плати за землю.

Перш за все, згідно з ч. 2 ст. 271 ПК України: «орган місцевого самоврядування проводить оцінку землі та офіційно оприлюднює рішення щодо нормативної оцінки земельних ділянок, які є базою для сплати податку за землю» [35].

Відповідно до ст. 284 ПК України: «місцева рада визначає ставки плати за землю та пільги щодо земельного податку, який сплачується на відповідній території» [35].

Відповідно до вищевикладеного можемо зробити висновок, що виважена політика регулювання земельних угідь у межах територіальної громади формує стабільну базу для оподаткування платою за землю. Органи місцевої влади ОТГ повинні приймати ефективні та раціональні рішення щодо передачі земельних ділянок у власність або в оренду окремим фізичним чи юридичним особам, так як у майбутньому з них буде формуватися база оподаткування.

Треба вказати, що фактично, єдиний податок підприємців також є одним із вагомих джерел для наповнення місцевого бюджету.

Як передбачено у ст. 293 ПК України: «місцеві ради встановлюють фіксовані ставки єдиного податку для підприємців різних груп платників єдиного податку. Наприклад, для першої групи платників єдиного податку – не більше 10% розміру прожиткового мінімуму, а для другої групи – не більше 20% розміру мінімальної заробітної плати» [35]. Таким чином, за рахунок стимулювання розвитку підприємництва в громаді місцева влада розширить базу оподаткування даним податком.

Туристичний збір - це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету. Відповідно до п.268.2 ст.268 ПКУ платниками туристичного збору є: «громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної

одиниці, на якій діє рішення сільської, селищної, міської ради про встановлення туристичного збору, та тимчасово розміщуються у місцях проживання (ночівлі)» [35].

Базою справляння збору є загальна кількість днів тимчасового розміщення у місцях проживання (ночівлі).

Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 268 ПК України: «рада ОТГ може встановлювати ставку туристичного збору у розмірі від 0,5 до 5% мінімальної заробітної плати за одну добу тимчасового розміщення. Тобто у тих містах або селах, які є місцем туристичного відпочинку, місцева влада може встановлювати нове джерело наповнення місцевого бюджету – туристичний збір. Платниками такого збору будуть туристи, які приїждять на відпочинок до певної місцевості» [35].

Додатковим джерелом наповнення місцевого бюджету є збір за місяць для паркування транспортних засобів. Відповідно до ст. 268-1 ПК України: «місцеві ради визначають перелік спеціальних земельних ділянок, відведених для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів» [35].

Відповідно до п.268.1.1. ст.268 ПКУ платниками збору з паркування транспортних засобів є наступні: «юридичні особи, їх філії (відділення, представництва), фізичні особи - підприємці, які згідно з рішенням сільської, селищної, міської ради організують та провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках» [35].

Ставку даного збору встановлюється з площі земельної ділянки, яку відведено для організації та провадження зазначеної діяльності, у розмірі до 0,075% мінімальної заробітної плати [24]. Крім того, ПКУ зазначено: «Перелік спеціальних земельних ділянок, відведених для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів, в якому зазначаються їх місцезнаходження, загальна площа, технічне облаштування, кількість місць для паркування транспортних засобів,

затверджується рішенням сільської, селищної, міської ради про встановлення збору» [35].

Необхідно відзначити, що органам місцевої влади варто упорядкувати умови для паркування транспортних засобів у центрі міста, забезпечити достатню кількість місць для паркування, створити паркінги, тим самим створивши умови для надходження даного збору. Органами місцевого самоврядування приймаються відповідні рішення про встановлення місцевих податків і зборів. Зокрема, відповідно до Рішення міської затверджується низка нормативних актів, які регулюють стягнення місцевих податків у певній територіальній громаді.

Місцеві ради приймають Положення про податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, Положення про транспортний податок, Положення про плату за землю, Положення про туристичний збір, а також Положення про єдиний податок тощо [12].

Вищезазначені підзаконні акти надають права органам місцевого самоврядування регулювати обов'язкові платежі, про те їх права обмежуються законодавством.

В процесі дослідження встановлено, що місцеві податки та збори займають значну роль у формуванні доходів місцевих бюджетів, яка зросла після реформи децентралізації.

Проте на даний час органами місцевого самоврядування не в повній мірі використовуються фінансові можливості місцевого оподаткування для укріплення фінансової спроможності громад.

На місцевому рівні органи місцевого самоврядування разом з населенням, що проживає на цій території, можуть краще використати можливості місцевого оподаткування для покращення фінансового стану громади. Особливо зростає роль органів місцевого самоврядування в повоєнний період.

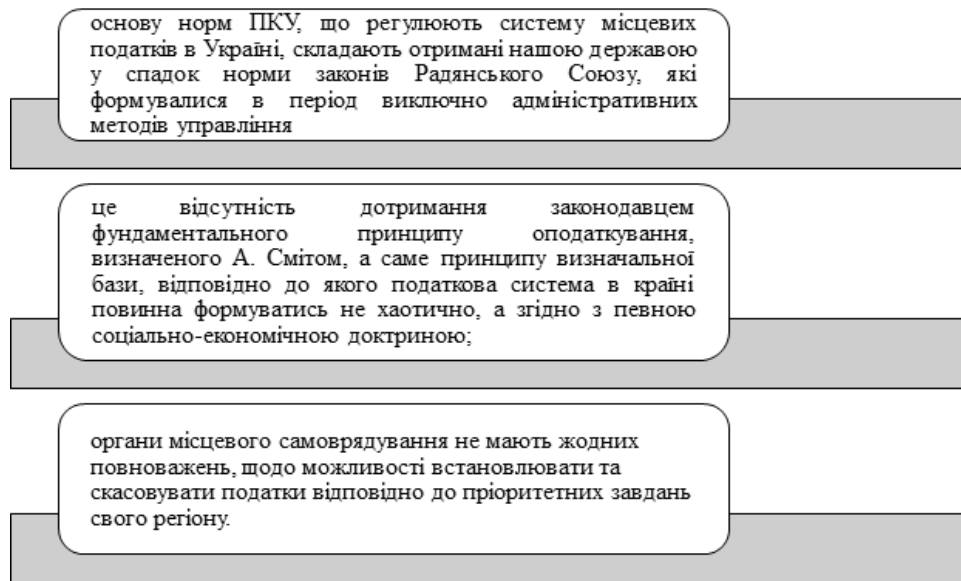

Рис.1.4.Причини недосконалості законодавства, що регулює публічне адміністрування місцевих податків

Для відбудови знищеного війною майна необхідні значні кошти, які також слід акумулювати на місцевому рівні через надання значних повноважень органам місцевого самоврядування у сфері адміністрування місцевих податків.

1.3 Міжнародний досвіді формування та використання місцевих податків

При виборі країн для проведення порівняльного аналізу також важливо брати до уваги рівень соціально-економічного розвитку тієї чи іншої держави. Так, наприклад, до розвинених країн належить Японія, яка по формі правління є конституційною монархією, а за державним устроєм – унітарною державою.

Японська система управління, у тому числі та бюджетна система, загалом представлена двома рівнями– державним та муніципальним, причому муніципальний рівень складається з двох самостійних підрівнів. Самоврядовані адміністративні одиниці місцевого рівня поділяються на звичайні (префектури та муніципалітети – міста, селища, села) та

спеціалізовані (спеціальні райони Токіо та об'єднання звичайних самоврядних адміністративних одиниць місцевого рівня) самоврядні територіальні одиниці[5, с.16].

Таким чином, у плані організації системи місцевого самоврядування Японія відрізняється від України тим, що не має так званого мезорівня (регіонального рівня). При цьому той факт, що в Японії місцевий рівень управління включає в себе підрівні, певною мірою має місце і в Україні, оскільки українські територіальні громади різняться за типами в залежності від масштабів території. Разом з тим можна припустити, що японські префектури – це аналоги наших ОТГ.

Доходи японських муніципальних утворень здебільшого складаються з місцевих податків (local taxes), податків місцевого розподілу, що встановлюються з метою недопущення незбалансованості податкових доходів місцевих бюджетів, необхідних для гарантованого виконання першочергових зобов'язань органів місцевого самоврядування перед населенням (local allocation taxes), фінансових ресурсів, що спрямовуються центральним урядом на користь місцевих урядів (National treasury disbursements), що є певним аналогом міжбюджетних трансфертів та доходів від випуску муніципальних облігацій (local bonds).

Водночас доходи, які можуть бути використані органами місцевого самоврядування на будь-які цілі, такі як місцеві податки та податки місцевого розподілу називаються головними доходами (general revenue resources).

Загалом головні доходи інакше можна назвати податковими доходами японських місцевих бюджетів, хоча крім вищезгаданих податків до складу Основних доходів також входять спеціальні муніципальні гранти (цільові ресурси), але їх частка невелика (0,1%) [63].

З одного боку, виходячи з того, що раніше наведений перелік доходів у Японії називають головними доходами, можна припустити, що ці доходи розцінюються в японській практиці як власні, тому що характеризуються регулярністю надходження і тим самим забезпечують максимальну реалізацію

повноважень органів місцевого самоврядування. Однак, з іншого боку, слід відзначити, що в українській практиці міжбюджетні трансферти, які у Японії називаються National treasury disbursements і які займають третє місце в структурі основних доходів, до власних доходів не належать.

Слід звернути увагу на те, що у Японії фінансові ресурси, що спрямовуються до місцевих бюджетів з бюджетів інших рівнів, апріорі затверджуються у складі місцевих бюджетів як регулярне доходне джерело, а не як ресурс, що спрямовується у разі фактичної недостатності власних коштів на реалізацію відповідних повноважень. При цьому можна припустити, що японська логіка в цьому питанні така, що свідомо оцінюються здібності органів місцевого самоврядування як обмежені з погляду можливості повноцінної реалізації закріплених по них функцій. Однак у такому разі незрозуміло, навіщо називати такі ресурси як кошти центрального уряду, а не закріплювати їх на постійній основі за місцевими урядами.

Ймовірно, японський центральний уряд виходить із подібної логіки, тому що розцінює це як інструмент регулювання розвитку окремих територій, адже, як було сказано раніше, Японія – це монархічна держава, що передбачає концентрацію влади у єдиному центрі.

У структурі муніципальних доходів Японії істотну частку (17,4%) займає категорія п інших доходів. В офіційних даних відсутня деталізація складу цієї групи доходів, проте виходячи із загального виду структури муніципальних доходів можна припустити, що це деякі неподаткові доходи, одержувані внаслідок управління муніципальним майном та (або) здійснення інших видів діяльності у рамках чинного в Японії законодавства [64].

У Канаді структура податкових доходів місцевих бюджетів включає дуже малий. Список дохідних джерел представлений лише трьома податками, причому ця структура дуже неоднорідна. У ній відсутні відрахування від федеральних та регіональних податків. Практично вся структура заснована на податку на майно (97,1%), який є місцевим податком [17].

Варто зазначити, що така прив'язка доходної частини місцевого бюджету тільки до одного виду податків має свої недоліки, оскільки створює потенційні ризики недостатності бюджетних доходів у разі непередбаченого зниження обсягів надходження домінуючого податку.

Звичайно ж, це загрожує наслідками в тому випадку, якщо недонадходження цього податку не буде компенсовано зростанням надходження інших податків та зборів. Проте з огляду на той факт, що інші податкові доходи, крім податку на майно, що займають вельми незначну частку в бюджеті, насилу можна припустити, що саме зможуть компенсувати прибуткові «провали» у місцевому бюджет. Найімовірніше, така ситуація вимагатиме вливання фінансових ресурсів з інших бюджетів бюджетної системи країни [17].

Отже, можемо зробити висновок, що кожна країна має різний відсоток податку на нерухоме майно, хоча помітне зростання у більш розвинених країнах, також можна відмітити добробут окремих децентралізованих регіонів, провінцій, штатів та зв'язок з свободою самоврядних органів. Наприклад, у США, де штати мають навіть своє законодавство, тобто кожен з них максимально самостійних помітний особливо високий відсоток на нерухоме майно – 10,5%.

Аналізуючи місцеві доходи зарубіжних країнах, необхідно також звернути увагу на те, якою мірою муніципалітетам достатньо наявних доходних джерел для виконання покладених на них функцій.

Якщо порівняти доходи з видатками місцевих бюджетів, раніше розглянутих країн, то можна помітити, що саме в Швейцарії спостерігався найменший обсяг дефіциту місцевих бюджетів [2].

Загалом можна зробити висновок, що фінансових ресурсів швейцарських муніципалітетів цілком достатньо для вирішення питань місцевого значення, якщо врахувати той факт, що дефіцит розрахований виходячи із загальної величини доходів, що включає міжбюджетні

трансферти, та загального обсягу видатків, що включають виконання окремих державних повноважень у рамках отриманих трансфертів.

Що ж до унітарних держав, то тут свого роду парадокс полягає в наступному. З одного боку, поширене розуміння цього типу держав як країн, управлінська структура яких передбачає наявність єдиного центру управління, який концентрує всю повноту влади та здійснює безпосереднє регулювання діяльності місцевих владних структур. Здавалося б, що в цьому випадку не може бути й мови про якусь автономію, в тому числа та фінансової.

Однак, як показав раніше проведений аналіз, практика демонструє протилежну реальність, що характеризується високою часткою власних доходів місцевих бюджетів та достатністю загальних доходів для вирішення питань місцевого значення та переданих окремих державних повноважень.

Іншими словами, виходячи з вищеописаного слідує один висновок: зовнішні фактори, безумовно, впливають на функціонування управлінських та фінансових структур, проте вирішальну роль відіграє внутрішня організація та ефективність реалізації управлінських рішень.

Вивчаючи закордонний досвід, варто відзначити, що місцеве оподаткування має суттєві відмінності в залежності від різних факторів та регіонів. Якщо порівнювати Україну за рівнем податкової незалежності, то вона поступається багатьом державам, особливо Франції, Іспанії, Швеції, Швейцарії тощо.

Порівняно з розвинутими країнами, в Україні значно менша кількість місцевих податків і зборів, і це впливає на надходження до місцевих бюджетів. Якщо порівнювати з вищевказаними країнами, то невелика кількість місцевих податків і зборів у Республіці Польща.

Також є певні розвинені країни, де невелика кількість місцевих податків і зборів, наприклад США, Японія. А у Великій Британії лише один місцевий податок – з нерухомого майна. Але кількість податків не свідчить, що система місцевого самоврядування є ефективною [4].

Розглянемо іншу проблему місцевого оподаткування – рівень децентралізації та обсяг повноважень. Виходячи з закордонного досвіду, органи місцевого самоврядування, мають право самостійно впроваджувати місцеві податки і збори, самостійно встановлювати ставки, надавати податкові пільги, тобто місцева влада є самостійною. Наприклад, в Естонії органи місцевої влади можуть самостійно встановлювати місцеві податки, при цьому їх перелік не закріплено у законодавстві.

Необхідно відзначити, що у Латвії також місцеві органи мають право встановлювати окремі місцеві збори. Але важливо, щоб органи місцевого самоврядування обов'язково встановлювали правила стягнення таких зборів. Хоча, наприклад, у певних регіонах Франції немає таких прав, а в Іспанії, для того щоб впровадити додатковий податок, потрібно отримати від центрального органу державного управління дозвіл.

В Україні з 2014 року проводиться політика децентралізації, проте органи місцевого самоврядування не досягли подібного рівня самостійності. Податковим кодексом України регламентовані місцеві податки та збори. Тобто органи місцевого самоврядування не мають достатньої автономії, присутня певна централізованість.

Можна зробити висновок, що наповнення місцевих бюджетів залежить від рівня їх самостійності. Основою доходу до місцевого бюджету за кордоном є майнові податки. У різних країнах ставки на цей податок і питома вага у надходженнях відрізняються. Наприклад, у Греції, Люксембурзі, Данії, Фінляндії податок на нерухомість займає незначну частину у місцевих бюджетах і становлять менше 10% загальних надходжень.

А от у Бельгії, Литви, Польщі, Латвії, Словаччині, Іспанії, Словенії – понад 50% загального обсягу власних надходжень. А в таких країнах, як Велика Британія, Естонія та Ірландія податок на нерухомість становить майже 100% загальних надходжень [5].

У кожній європейській країні податок на майно має певні особливості, але він є одним з найголовніших місцевих податків, оскільки значна частина доходу до місцевого бюджету надходить саме від нього.

Треба вказати, що фактично, в Україні недостатньо уваги приділяється оподаткуванню майна, тому що в доходах місцевих бюджетів воно займає досить малу частку. При оподаткуванні майна не враховується, де знаходиться об'єкт (у місті, в селі чи в якому районі), хоча це може приносити додатковий дохід до місцевих бюджетів. За кордоном така практика вже поширена.

Варто розглянути окремо земельний податок. Часто виникають проблеми зі стягування цього податку, основні з них [62]:

- платники податку уникають реєстрації земельної ділянки і внаслідок цього не сплачують цей податок;
- в реєстраційній базі вказують недостовірну інформацію щодо осіб, які володіють чи користуються певною ділянкою;
- наявне нецільове використання земельних ділянок;
- загострилась проблема відсутності ефективного використання земель на окупованих та де окупованих територіях.

Також, наявні проблеми і з стягненням транспортного податку. На нашу думку, головним недоліком є звужена база оподаткування (питання оподаткування яхт, приватних літаків та іншого майна залишається відкритим) та залежність сплати даного податку від місця реєстрації фізичної та юридичної особи (часті випадки не співпадіння місця реєстрації та фактичного проживання перенаправляють фінансові потоки з відносно не розвинених регіонів до великих мегаполісів).

Окрім місцевих податків, наявна ціла низка питань, що стосуються зборів. Туристичний збір надходить не у повному обсязі через наявність нелегальних доходів в означеному секторі економіки. Також є певні недоліки зі стягнення збору за паркування транспортних засобів. Його сплата здебільшого ігнорується, через низьку поінформованість та складності у його обліку та розрахунках. Окремо хотілося б звернути увагу на принципи

функціонування місцевого оподаткування в європейських країнах, з-поміж яких можна виокремити (рис.1.4):

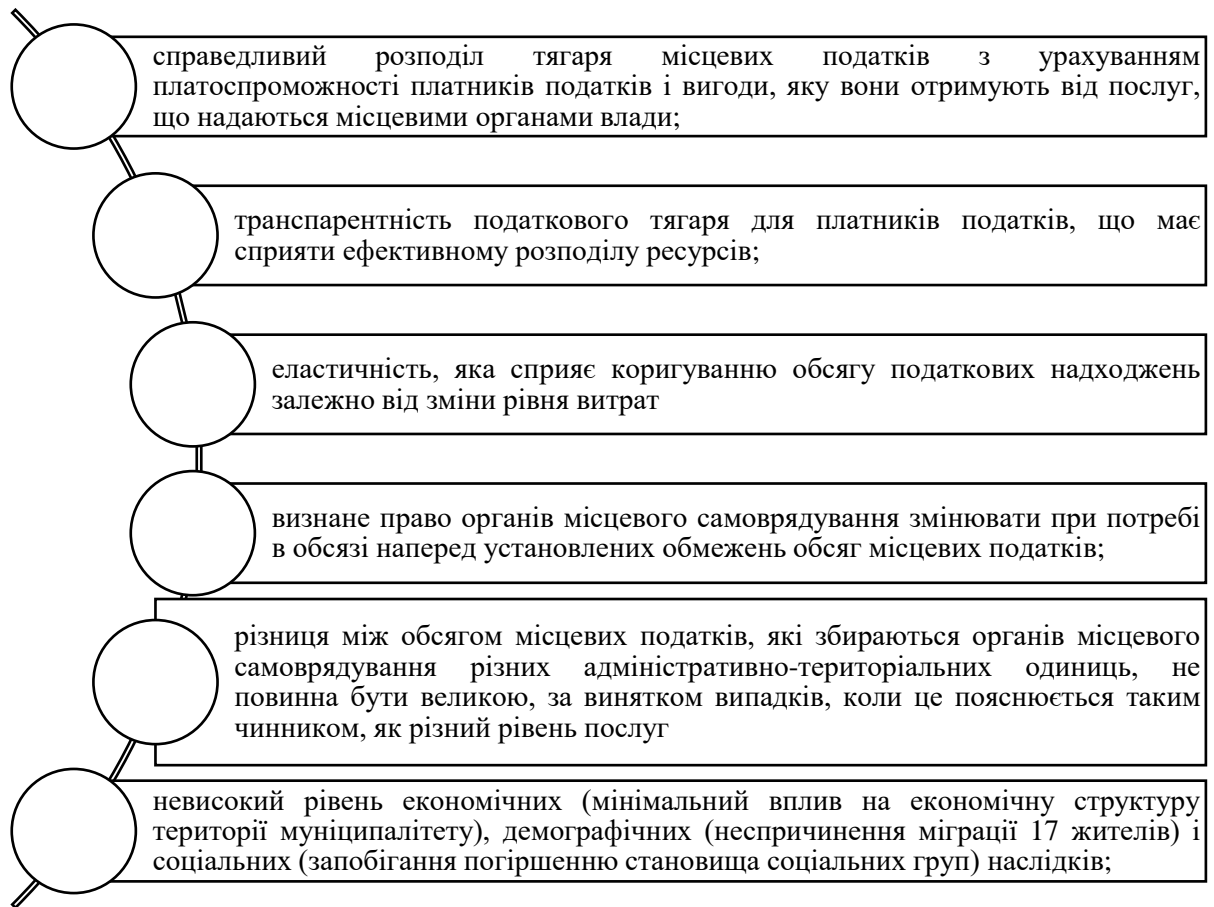

Рис.1.4. Принципи функціонування місцевого оподаткування в європейських країнах

До речі, українське податкове законодавство не містить розмежування між принципами місцевого оподаткування і принципами загальнодержавного оподаткування. Враховуючи це, можна зробити висновок, що засади оподаткування як на державному, так і на регіональному рівнях є однаковими.

Ознайомившись з досвідом зарубіжних країн, зазначимо, що загальним стратегічним напрямом в Україні повинно стати посилення зацікавленості місцевих органів влади у зростанні ролі власного бюджетного потенціалу під час наповнення місцевих бюджетів.

Для цього необхідно під час зменшення загальної кількості податків, що дасть змогу підвищити ефективність їх адміністрування, розширити перелік

місцевих податків. До складу місцевих податків варто віднести податки, надходження від яких були б вагомими та мали постійний характер, як, наприклад, податок на доходи фізичних осіб. Потрібно впровадити реально діючу систему оподаткування розкоші, яка, окрім того, що сприяла б наповненню бюджету, стала б гарантією соціальної справедливості, громадської злагоди у суспільстві.

Необхідно вдосконалювати законодавчу базу щодо місцевого оподаткування, визначивши порядок обчислення та сплати місцевих податків, можливість відстрочки платежів, використання податкового кредиту. Обсяг місцевих податків має бути безпосередньо пов'язаний з рівнем надання місцевих послуг.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз джерел надходження місцевих податків та зборів у контексті фіскальної децентралізації

Матеріальна та фінансова незалежність органів місцевого самоврядування це їх право володіти та розпоряджатися коштами і майном

для реалізації своїх функцій і повноважень. Саме місцеві бюджети є основою фінансової незалежності та самостійності місцевих органів влади та відіграють важливу роль у фінансовому забезпеченні діяльності органів місцевого самоврядування та в практичній реалізації їх функцій. Будучи організаційною формою мобілізації доходів і здійснення витрат місцевими органами самоврядування, місцеві бюджети виступають балансовими розрахунками, які складаються за балансовим принципом, тобто у них представлені дохідна та витратна частини, а їх основою є принцип збалансування.

Отже, можна говорити, що місцеві бюджети є балансовими розрахунками доходів і витрат, які отримують та якими розпоряджаються певні органи місцевого самоврядування [10, с. 13].

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Їх наявність дає змогу закріпити економічну самостійність місцевих органів самоврядування (що передбачено низкою нормативних документів, зокрема Конституцією та Бюджетним кодексом, а також Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»), а також здійснювати господарську діяльність, розвиток інфраструктури, посилення та реалізацію економічного потенціалу регіону, виявлення та використання резервів фінансових ресурсів. В остаточному підсумку все це сприяє розширенню можливостей місцевих органів більш повно задовольняти потреби населення.

Місцевий бюджет включає доходи й витрати, які використовуються для реалізації функцій місцевих рад та органів місцевого самоврядування. Ці доходи й витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету [11, с. 52]. Доходи місцевих бюджетів є економічними відносинами, які виникають у процесі формування фінансових ресурсів на регіональному рівні та призначені для здійснення повноважень та виконання завдань органів місцевого самоврядування.

Основним інструментом змін територіальної організації влади та бюджетно-податкової системи стала адміністративно-територіальна реформа, що в свою чергу забезпечила поновлення податкових надходжень до місцевих бюджетів. Оскільки основною метою фінансової децентралізації є створення заможних і фінансово незалежних об'єднаних громад, які виконуватимуть ряд власних або делегованих витратних повноважень.

Дослідження системи формування доходів місцевих бюджетів до початку реформи місцевого самоврядування та внесення змін до Податкового та Бюджетного кодексів свідчить про відсутність стимулів для органів місцевого самоврядування до збільшення власних доходів та високий рівень залежності місцевих бюджетів від матеріальної допомоги з державного бюджету.

Тому зміни, внесені з кінця 2014 р., мали на меті забезпечити зацікавленість влади на місцевому рівні у примноженні дохідної частини місцевих бюджетів та ефективному використанні власного фінансово-економічного потенціалу [1].

З початку фіскальної децентралізації було внесено ряд змін до бази доходів об'єднаних громад, основними з яких були:

- встановлено норматив відрахування податку на прибуток приватних підприємства (10% до обласних бюджетів);
- встановлено норматив відрахувань від орендної плати за користування надрами загальнодержавного значення для видобутку нафти, природного газу (5%) та видобуток інших корисних копалин (25%);
- встановлено норматив відрахувань акцизного податку на паливо, виробленого або ввезеного на територію України (13,44%), введено акцизний податок з реалізації в роздрібній торгівлі (5% від вартості);
- віднесені до місцевих податків на майно, єдиного податку та ін. [2].

Слід зазначити, що всі зміни стосуються загальнодержавних податків та зборів, тоді як місцеві податки не мають суттєвого впливу на розвиток

громади, навіть більше, вони не передбачають у більшості випадків, загальні статті видатків органів місцевого самоврядування.

З 2014 року основні податкові платежі віднесені до місцевих бюджетів не вирішували першочергових проблем громад, і навіть більше, створено умови для диференціації розвитку територій, тому акцизний податок на паливо отримують громади, розташовані поблизу автомагістралей національного та міжнародного значення, а такий привілей має незначна кількість громад. Тому сьогодні є надзвичайно гостре питання реформування податкової системи, особливо у питанні віднесення певних фіскальних платежі у кількості місцевих податків і зборів. Процеси фіскальної децентралізації, які почалися у 2014 році надали нові можливості для місцевого самоврядування:

- самостійне формування місцевих бюджетів; - прямі міжбюджетні відносини;

- розширення бази оподаткування тощо [3].

Проте кроки, зроблені у сфері децентралізації, поки не відрізняються продуктивністю.

Реформа міжбюджетних відносин відбувається з відсутністю чіткого розподілу повноважень між органами державного та місцевого самоврядування. Недоліки системи формування власних доходів місцевих бюджетів зменшують можливість досягнення реальної фіскальної самодостатності, так і існуючої система міжбюджетних трансфертів у багатьох випадках порушується справедливність фінансового вирівнювання і не відіграє стимулюючої ролі для розвитку.

Недосконалість критеріїв формування заможних громад, політичні або особисті мотиви призводять до створення частини громад, не в змозі в короткостроковій перспективі забезпечити належний рівень забезпечення послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, що посилює соціально-економічну диференціацію у розвитку територій України.

Пріоритет розвитку податкової системи в рамках нової архітектури адміністративно-територіального устрою буде відбуватися збільшенням надходжень до місцевих бюджетів, що дозволить виконувати покладені на органи місцевого самоврядування повноваження [4].

Головною метою податкової системи в новій адміністративно-територіальній площині має стати розподіл фіскальних платежів між різними рівнями бюджетної системи, що дасть змогу якісно надавати соціальні послуги населенню та впливати на територіальний розвиток. Податкова система має бути стійкою, тому необхідно припинити практики щорічних змін, що ускладнює її планування та посилює незбалансованість місцевих бюджетів.

Місцеві податки та збори мають включати податок на доходи фізичних осіб, надходження від яких до місцевих бюджетів складають лівову частку всіх податкових надходжень.

Ефективність місцевого самоврядування та забезпечення ним стабільного соціально-економічного розвитку своїх територій має супроводжуватися зростанням ресурсної бази. Децентралізовані повноваження мають бути забезпечені певним ресурсом для якісного виконання.

Необхідно відзначити, що позитивні наслідки реформи децентралізації, такі як розширення владних повноважень ОМС, право на прямі міжбюджетні відносини, розмежування податків та зборів між різними рівнями бюджетів, запровадження інфраструктурної субвенції, значне зростання зацікавленості міжнародних донорів щодо надання грантової підтримки новоствореним громадам, стали помітними вже впродовж перших років її реалізації (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка доходів місцевих бюджетів України у 2018–2022 рр., млн. грн.

Доходи	2018	2019	2021	2022	Відхилення 2022/2018
Податкові надходження	232532,9	270545,8	346713,2	393460,6	160927,7

в т. ч. місцеві податки та збори	61026,4	73575,3	89896,6	84305,1	23278,7
Неподаткові надходження	28027,4	26105,0	27183,0	22041,1	-5986,3
Доходи від операцій з капіталом	2143,4	2928,8	3462,2	2276,0	132,6
Від органів державного управління	298939,7	260302,0	202733,3	136753,8	-162186
Від ЄС, урядів іноземних держав, МО	94,2	44,3	36043,5	223,3	129,1
Цільові фонди	678,1	601,9	571,4	342,3	-335,8
Разом	562415,7	560527,8	580699,1	555097,1	-7318,6

Дані табл.2.1 свідчать, що загальні доходи місцевих бюджетів у 2022 році порівняно з 2018 роком зменшились на 7318,6 тис. грн., що пояснюється військовими подіями в країні, окупацією територій, звуженням бази оподаткування.

Таблиця 2.2

Структура доходів місцевих бюджетів України у 2018–2022 рр., %

Види доходів	2018	2019	2021	2022	Відхилення 2022/2018
Податкові надходження	41,35	48,26	59,70	70,88	29,53
в т. ч. місцеві податки та збори	10,85	13,13	15,48	15,19	4,34
Неподаткові надходження	4,98	4,66	4,68	3,97	-1,01
Доходи від операцій з капіталом	0,38	0,52	0,60	0,41	0,03
Від органів державного управління	53,15	46,44	34,91	24,64	-28,51
Від ЄС, урядів іноземних держав, МО	0,02	0,01	0,01	0,04	0,02
Цільові фонди	0,12	0,11	0,10	0,06	-0,06
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	0

Дані табл. 2.2 свідчать, що в цілому частка податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів зростає, що є позитивним в системі місцевого оподаткування. Так, у 2022 р. (у рік війни) в структурі доходів місцевих бюджетів податкові надходження становили 70,88 %, проти 41,35 % в 2018 р. Надходження від місцевих податків і зборів зростають, але вони не являються бюджетоутворюючими податками для місцевих бюджетів.

В 2022 р. в структурі податкових надходжень доходи від місцевих податків становили лише 15,19 %. Наприклад, в багатьох країнах Європи даний показник суттєво більший. Так, в Австрії 72 % доходів місцевого бюджету складають місцеві податки і збори, Швеції - 61 %,ю Норвегії - 46 %, Фінляндії - 34 %, Іспанії - 31 %. Таким чином, можемо зробити висновок щодо низької фіскальності місцевого оподаткування в Україні. Розглянемо динаміку та місце місцевих податків і зборів у податкових надходженнях до місцевих бюджетів (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3

Динаміка податкових надходжень до місцевих бюджетів України за 2018-2022 роки, млн.грн.

Види податків	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2018
Податок та збір на доходи фізичних осіб	138158,8	165504,4	177826,0	212230,3	272245,3	134086,5
Податок на прибуток підприємств	9300,0	10230,4	9776,7	16092,7	13511,9	4211,9
Рентна плата	4821,2	5277,0	4636,9	8569,1	8740,9	3919,7
Внутрішні податки на товари та послуги	13797,4	13718,5	15554,2	17849,1	13081,5	-715,9
Місцеві податки та збори	61026,4	73575,3	75686,2	89896,6	84305,1	23278,7
Інші податки	5429,1	2240,2	2091,5	2075,4	1575,9	-3853,2
Разом	232532,9	270545,8	285571,5	346713,2	393460,6	160927,7

Дані табл.2.3 свідчать, що податкові надходження до місцевих бюджетів України у 2022 році зросли порівняно з 2018 роком на 160927,7 млн. грн. Найбільше збільшення відбулося за рахунок зростання ПДФО на 134086,5 млн. грн. Представимо в табл.2.4 структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Таблиця 2 4

Структура податкових надходженні місцевих бюджетів України у 2018–2022 рр.

Види податків	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2018
Податок та збір на доходи фізичних осіб	59,41	61,17	62,27	61,21	69,19	134086,5
Податок на прибуток підприємств	4,0	3,78	3,42	4,64	3,43	4211,9
Рентна плата	2,08	1,96	1,63	2,47	2,22	3919,7
Внутрішні податки на товари та послуги	5,93	5,07	5,45	5,15	3,33	-715,9
Місцеві податки та збори	26,24	27,19	26,50	25,93	21,43	23278,7
Інші податки	2,34	0,83	0,73	0,60	0,40	-3853,2
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	160927,7

Відповідно до даних табл. 2.2. в структурі податкових надходжень доходи від місцевих податків та зборів в 2022 р. становили лише 21,43 %, проти 26,24 % в 2018 р., що вказує на невикористання органами місцевого самоврядування резервів, закладених для місцевого оподаткування реформою децентралізації.

Основу податкових доходів місцевих бюджетів поки що становлять надходження від оподаткування доходів фізичних осіб. Зростання податкових надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб відбувся за рахунок його перерозподілу на користь місцевих бюджетів.

Також податкові надходження до місцевих бюджетів зросли за рахунок закріплення частини доходів від рентної плати, екологічного податку та акцизного податку до місцевих бюджетів, визначених статтями 64 і 69 Бюджетного кодексу України.

Певні місцеві податки показують їх фіскальність для мобілізації доходів до місцевих бюджетів, інші, навпаки, втрачають значення для органів місцевого самоврядування (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка місцевих податків та зборів України у 2018–2022 рр., млн. грн.

Види податків	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2018
---------------	---------	---------	---------	---------	---------	-------------------------

Податок на майно	31272,0	37993,9	37433,4	43242,7	36790,8	5518,8
в т. ч. податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	3636,0	4882,2	5759,0	7820,7	7119,0	3483
плата за землю	27321,1	32835,7	31471,6	35263,6	29568,4	2247,3
транспортний податок	314,9	276,0	202,8	158,4	103,4	-211,5
Єдиний податок	29564,2	35270,3	38031,0	46282,4	47226,1	17661,9
в т. ч. 4 група	5272,2	5273,1	5338,1	5293,8	4493,6	-778,6
Туристичний збір	90,7	196,2	130,6	243,9	186,4	95,7
Збір за місце паркування транспортних засобів	99,9	114,9	91,2	127,0	101,8	1,9
Разом	61026,4	73575,3	75686,2	89896,6	84305,1	23278,7

Дані табл. 2.5 свідчать про тенденцію до росту надходжень від місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів як у довоєнний період, так і під час війни. Загальний обсяг надходжень місцевих податків і зборів збільшився на 23278,7 млн. грн. Представимо в табл.2.6 структуру місцевих податків і зборів у місцевих бюджетах України за досліджуваний період.

Таблиця 2.6

Структура місцевих податків та зборів України у 2018–2022 рр, %

Види податків	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2018
Податок на майно	51,24	51,63	49,46	48,10	43,64	-7,6
в т. ч. податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	5,96	6,64	7,61	8,70	8,44	2,48
плата за землю	44,77	44,63	41,58	39,23	35,07	-9,7
транспортний податок	0,52	0,38	0,27	0,18	0,12	-0,4
Єдиний податок	48,45	47,94	50,25	51,48	56,02	7,57
в т. ч. 4 група	8,64	7,17	7,05	5,89	5,33	-3,31
Туристичний збір	0,15	0,27	0,17	0,27	0,22	0,07
Збір за місце паркування транспортних засобів	0,16	0,16	0,12	0,14	0,12	-0,04
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0

Таким чином, структура податкових надходжень показує, що більше 99 % з них надходить від податку на майно та єдиного податку, місцеві збори практично не відіграють значної ролі в посиленні фінансової спроможності

місцевих бюджетів. Слід відмітити, що в останні роки спостерігається домінуюча роль в доходах від місцевих податків єдиного податку, що вказує на розширення підприємницької діяльності на місцевому рівні.

Так, в 2022 р. до місцевих бюджетів від єдиного податку надійшло 47,2 млрд грн, що становить 56,02 % податкових надходжень від місцевих податків. Ріст надходжень від єдиного податку майже на 1 млрд грн перевищує показники 2021 р. і це при умові значних пільг, наданих малому бізнесу в умовах війни. Надходження від інших податків в 2022 р. в порівнянні з 2021 р. вказують на їх зменшення.

Зокрема, податку на майно надійшло до місцевих бюджетів в 2022 р. в порівнянні з 2021 р. на 6,45 млрд грн, або майже на 15 %, менше. Відмітимо, що податок на майно охоплює три види майна, що оподатковується: нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельні ділянки та транспортні засоби. Одна з причин зменшення надходжень від податку на майно криється в агресивній війні росії проти України.

В результаті військових дій значна частина об'єктів майнового податку була знищена та зруйнована і відповідно випала з-під оподаткування. Водночас є ряд інших факторів, які негативно впливають на доходи від оподаткування майна та залежать у значній мірі від органів місцевого самоврядування. Місцеві податки та збори є специфічною формою суспільноекономічних відносин на місцевому рівні та займають вагомe місце у наповненні місцевих бюджетів.

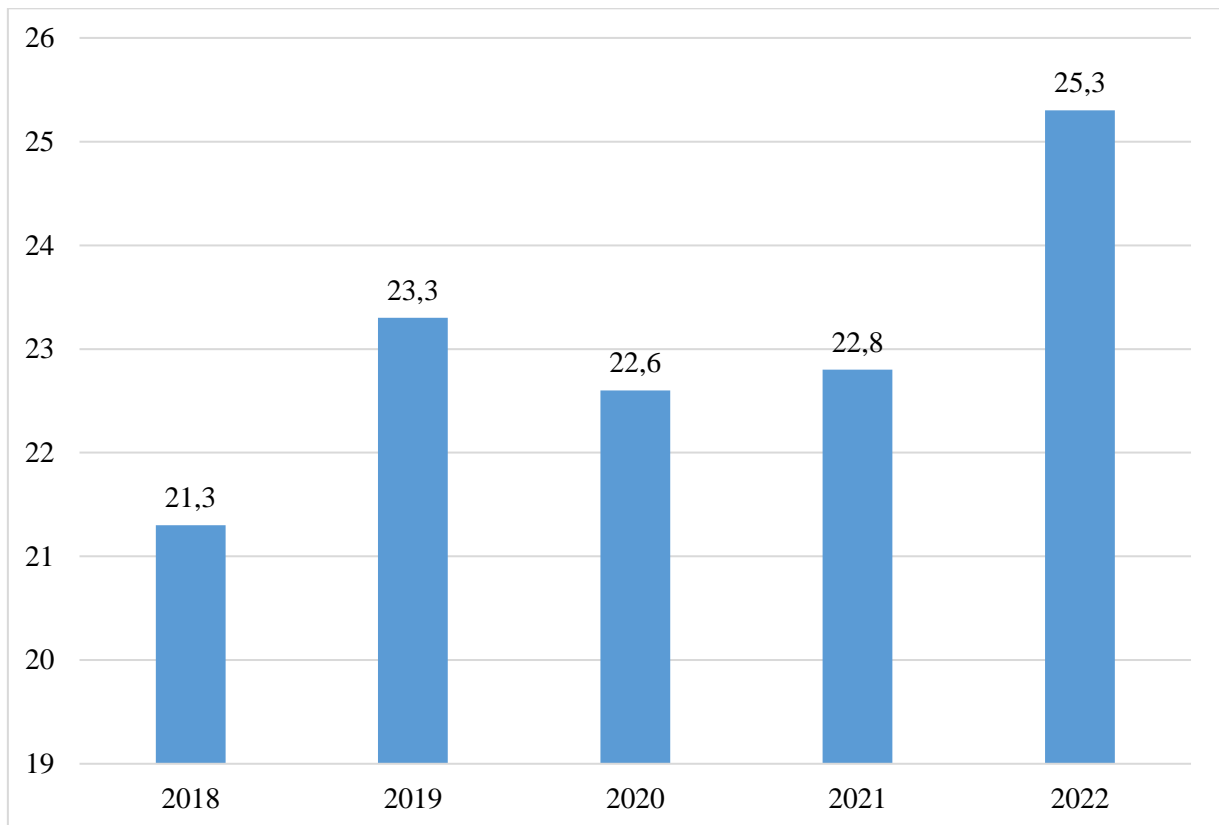

Рис.2.1. Частка місцевих податків і зборів у власних доходах місцевих бюджетах України (загальний фонд) за період 2018-2022 роки, %

Наведені дані свідчать про те, що частка місцевих податків і зборів у власних доходах місцевих бюджетах України майже із кожним роком росте, що прямо пов'язано із воєнно-політичною ситуацією в країні, розвитком малого підприємництва та збільшенням мінімальних соціальних стандартів в Україні. Наприклад, у 2021 р. частка плати за землю в структурі місцевих податків і зборів становила 55,2%, водночас єдиний податок – 40,6%, плата за нерухоме майно відмінне від земельної ділянки – 3,3%, транспортний податок – 0,6%.

В умовах бюджетних реформ удосконалено механізм в частині міжбюджетних відносин, проте значно скорочуються обсяги офіційних трансфертів про що свідчать дані, що у 2020 році обсяги трансфертів зменшились 96 в порівнянні з 2019 роком на 100,1 млрд. грн, субвенції скоротились на 95,8 млрд. грн, більшість їх напрямів не фінансуються. Проте, вже у 2021 році відновила тенденція до зростання офіційних трансфертів.

Представимо на рис.2.4 коефіцієнт децентралізації доходів місцевих бюджетів України.

Позитивним моментом є зростання коефіцієнту децентралізації доходів, що свідчить про зростання частки місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету.

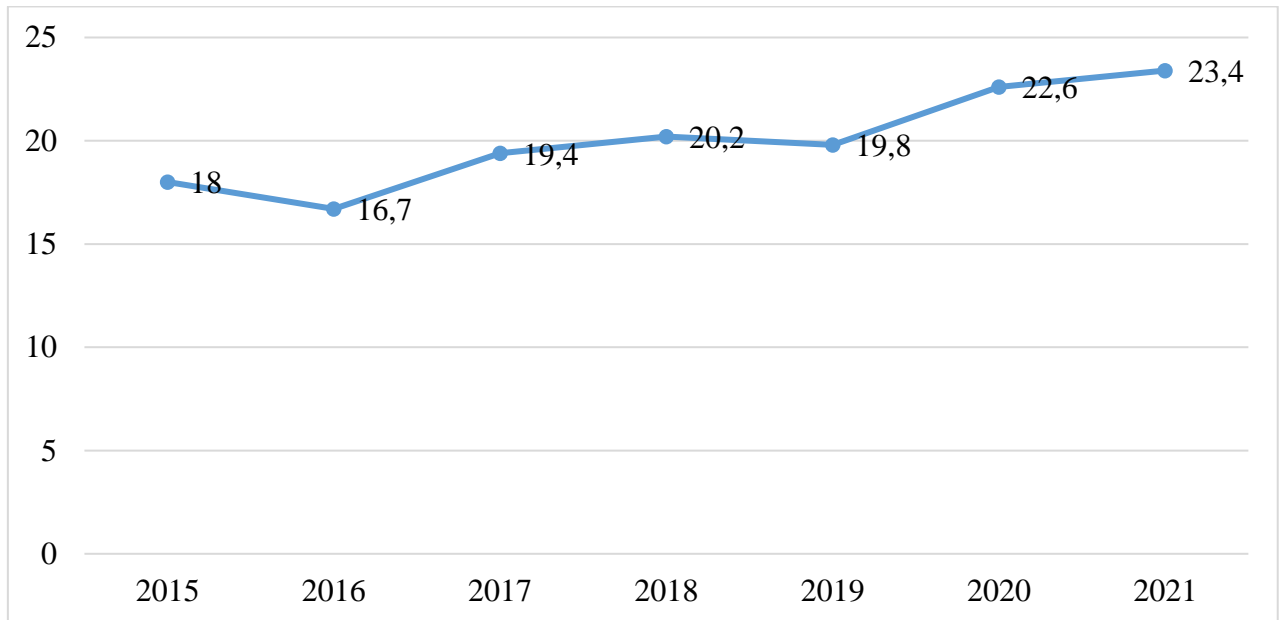

Рис.2.3. Динаміка коефіцієнту децентралізації доходів місцевих бюджетів України, %

Об'єднані територіальні громади, крім зростання власних фінансових можливостей, у результаті децентралізації мають й інші інструменти забезпечення економічного розвитку – здійснення зовнішніх запозичень, самостійне обрання установ з обслуговування коштів місцевих бюджетів відносно розвитку та власних надходжень бюджетних установ.

Щодо плану виконання доходної частини місцевих бюджетів, то лише в тих областях де відбувались бойові дії та які частково або повністю окуповані дохідна частина виконана менше ніж на 60% від запланованого річного обсягу. У всіх інших регіонах середні показники виконання доходної частини місцевих бюджетів знаходяться на рівні 2021 р. Враховуючи той факт, що основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів є податкові надходження, то в результаті запроваджених законодавчих змін очікувалось стрімке зниження податкових надходжень в структурі місцевих бюджетів.

Проте майже у всіх регіонах рівень податкових надходжень залишився або на рівні 2021 р., або мав не значний приріст.

По-перше, це обумовлено тим, що надходження від стягнення податку з доходів фізичних осіб в даний період постійно зростали, адже в Україні збільшилась кількість військовослужбовців, а також і суттєво зріс рівень їх заробітних плат. По-друге, згідно з законодавчими нормами роботодавці продовжували сплачувати заробітну плату та нарахування на неї мобілізованим працівникам (на сьогоднішній день ця норма вже скасована).

По-третє, відбулась релокація певної частки підприємств з тимчасово окупованої території і даний податок сплачується за новим місцем реєстрації.

В четвертих, більшість підприємств, установ та організацій діяльність яких фінансується за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів і які розташовані на тимчасово окупованій території там де це було можливо продовжували виплату заробітних плат своїм працівникам (в тому числі при дистанційній роботі або ж оголошувався простій не з вини працівника, коли виплачується не менше, ніж $\frac{2}{3}$ посадових окладів і також із цих сум сплачується ПДФО) [33].

До того ж, ряд суб'єктів господарювання розташованих на тимчасово окупованих територіях також підтримували фінансово своїх працівників і виплачували їм частково або в повному обсязі заробітну плату відповідно сплачуючи і нарахування на неї.

Проте слід зауважити, що з вересня 2022 р. надходження від стягнення ПДФО до місцевих бюджетів починає поступово знижуватись і згідно з прогнозами експертів така тенденцію буде характерна і надалі. Крім того, і для інших податкових надходжень у структурі місцевих бюджетів простежується тенденція до скорочення.

Так основними чинниками зниження податкових надходжень місцевих бюджетів в умовах воєнного стану є: зменшення кількості мешканців територіальних громад в зв'язку з міграцією в більш безпечні регіони країни та за кордон, зниження ділової активності великого та малого бізнесу у всіх

сферах виробництва, падіння купівельної спроможності населення, відтік іноземних інвестиційних ресурсів тощо. Фінансова автономія в першу чергу має бути гарантованою та захищеною державою та не може бути підірвана через значний державний нагляд або надмірне використання цільових коштів.

Слід звернути увагу на те, що зростання фінансової незалежності місцевих бюджетів також пов'язано із послідовністю дій місцевої влади та завершенням проектів та програм. Саме тому, важливо, щоб кожна команда йшла на вибори із конкретним пакетом рішень і стратегічних напрямків. Це сприятиме, перш за все, підвищенню відповідальності кожної команди за результати своєї діяльності, а також дасть можливість реалізувати визначені проекти з урахуванням часових обмежень [53].

Зміцнення фінансової незалежності місцевих бюджетів, пов'язано як із розширенням можливостей щодо залучення фінансування, так і оптимізації витрат. Зростанню доходів місцевих сприятиме поліпшення інвестиційного клімату та бізнес-середовища, активізації інвестиційної та інноваційної діяльності у регіонах, розвиток інституту соціальної відповідальності бізнесу на основі формування та збереження інституту довіри, зокрема і до місцевого самоврядування.

2.2. Аналіз використання місцевих податків та зборів

На відміну від доходів, видатки бюджету у переважній більшості потенційно можна віднести до бюджетних стимулів. Видатки місцевого бюджету – це економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Грошові кошти, які спрямовуються на фінансування економічної діяльності, інвестиційної та інноваційної діяльності, соціальної сфери та соціального захисту населення, на утримання органів управління та інші потреби складають матеріальну основу видатків бюджету. У ході планування

розрахункові обсяги видатків бюджету територіальних громад визначаються окремо по кожній з бюджетних галузей, зважаючи на загальний ресурсбюджету громади та пріоритетності здійснення видатків.

Джерелом фінансування видатків є як доходи, закріплені Кодексом за бюджетами ТГ, так і міжбюджетні трансферти з державного бюджету. Бюджет складається із загального та спеціального фондів.

До загального фонду включаються надходження, не призначені на конкретну мету, і є загальними ресурсами наповнення бюджету.

Внаслідок реалізації реформи бюджетної децентралізації відбулась зміна обсягів і структури видатків місцевих бюджетів. Результатом реформи стало підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, покращення ефективності адміністрування податків і зборів, з метою покриття своїх видатків.

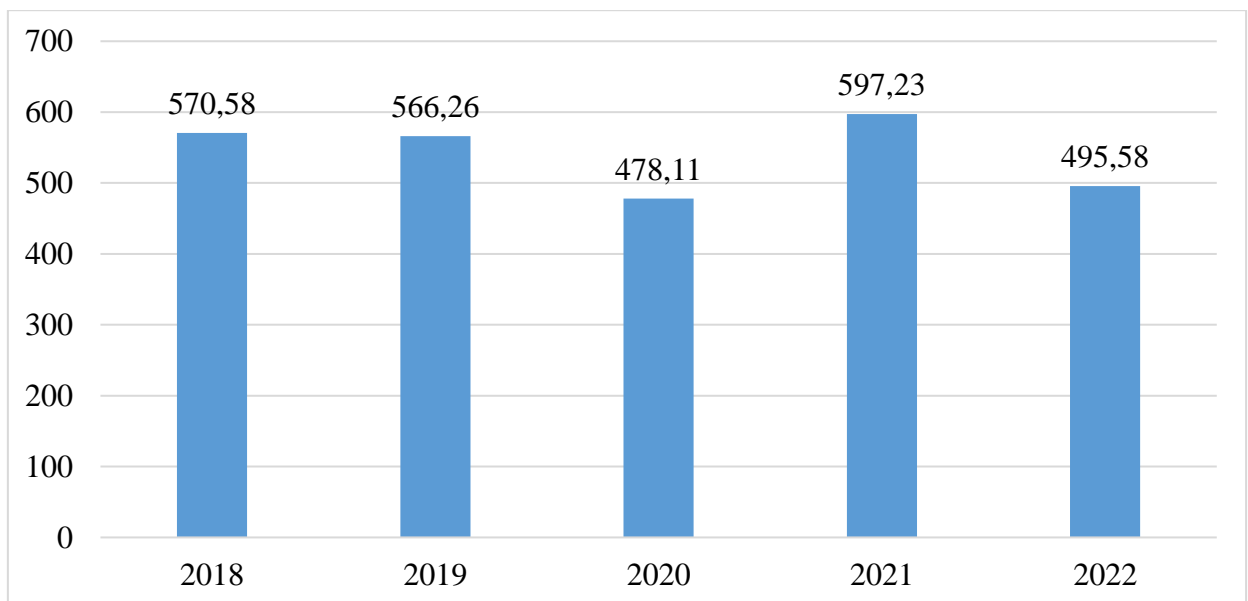

Рис.2.4. Динаміка видатків місцевих бюджетів України

Таким чином, у 2022 році видатки місцевих бюджетів зменшились, що пов'язано з повномасштабною війною в країні. Аналізуючи дані табл. 2.8, відмічаємо про зростання частки видатків на виконання самоврядних повноважень, що свідчить про підвищення видаткової автономності місцевих

бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів на місцевому рівні.

Таблиця 2.7

Склад і динаміка видатків місцевих бюджетів за 2018-2022 рр., млрд. грн.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2022/2018
Державне управління	27,82	33,87	39,19	86,3	67,2	39,38
Освіта	165,71	187,10	199,43	249,08	232,3	66,59
Охорона здоров'я	93,23	89,82	50,87	33,11	31,01	-62,22
Соціальний захист та соціальне забезпечення	145,50	103,16	24,00	28,07	29,2	-116,3
Культура і спорт	18,36	21,15	21,35	26,75	22,58	4,22
Житлово-комунальне господарство	30,05	34,38	32,13	56,73	40,6	10,55
Економічна діяльність	77,27	82,05	94,18	112,36	61,07	-16,2
Інша діяльність	5,33	6,00	6,31	4,80	11,1	5,77
Міжбюджетні трансферти	7,31	8,73	10,66	40,38	20,75	13,44
Разом видатків	570,58	566,26	478,11	597,23	495,58	-75

Позитивним чином необхідно відзначити зростання видатків на економічну діяльність органів місцевої влади до 112,36 млрд. грн, що перевищує відповідний показник 2018 року, проте у 2022 році вони вже мали тенденцію до скорочення.

Фінансова децентралізація в Україні суттєво прискорила динаміку інвестиційної діяльності. Важливим позитивним результатом реформи міжбюджетних відносин є щорічне збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів.

На перший погляд, соціальна спрямованість видатків місцевих бюджетів є позитивним явищем, водночас на місцевому рівні залишаються невирішеними проблеми, пов'язані з фінансуванням інвестицій та розвитком місцевого господарства.

Значні витрати на створення інфраструктури при обмежених фінансових ресурсах змушують ретельно відбирати й фінансувати капітальні засоби.

У 2022 році відбулося скорочення видатків місцевих бюджетів практично в усіх сферах діяльності територіальних громад. Наслідком такого скорочення стало загальне зменшення їх спроможності до ефективного соціально-економічного розвитку за сповільнення темпів сталого розвитку територій.

При цьому також необхідно відзначити, що у 2022 році відбулось також і скорочення видатків державного бюджету на реалізацію програм регіонального розвитку та підтримки місцевого самоврядування. За підсумками року такі видатки становили всього лиш 150,6 млрд. грн. [2], що у кілька разів менше, ніж у попередньому році.

Відповідно, можна стверджувати, що головним наслідком війни для територіальних громад стало скорочення обсягу фінансових ресурсів, доступних для фінансування інвестиційних проектів та зменшення наповнюваності бюджетів. Загальним наслідком для функціонування громад в такому випадку стає зниження рівня їх ефективності, як суб'єктів економічної системи, що можна трактувати як зниження конкурентоспроможності громади.

Відтак, виникає об'єктивна необхідність виправлення існуючих диспропорцій в майбутньому з метою відновлення їх конкурентоспроможності та забезпечення можливостей по соціально-економічному розвитку територій.

Практично завжди потреби в інвестиціях перевищують суми, які можуть отримати місцеві органи влади з надходжень до місцевих бюджетів та виділити на реалізацію інвестиційних проектів.

Із цією метою органи місцевої влади формують бюджет розвитку, основне призначення якого полягає в акумулюванні коштів для реалізації інвестиційних проектів та надання місцевій владі реальних можливостей здійснення соціально-економічного розвитку територій.

З лютого 2022 р. всі бюджети країни зазнали значних фінансових втрат, але і в таких умовах найбільшими за обсягами видатками були забезпечення

діяльності ЗСУ і виплата пенсій (на рівні місцевих бюджетів – освіта та загальнодержавні функції).

Представимо на рис.2.5 показники фінансової спроможності місцевих бюджетів України за 2018-2022 роки. Відповідно до табл. 2.5, показники фінансової спроможності бюджету мають нестійку тенденцію, з 2019 р. до наших днів показники мають тенденцію до погіршення.

Управління місцевими фінансами в умовах воєнного часу має значні особливості. Від військової агресії Росії регіони України зазнали різного ступеня впливу, що мало свої наслідки для місцевих бюджетів – чим далі область знаходилася від зони бойових дій, тим вищими були показники виконання бюджету.

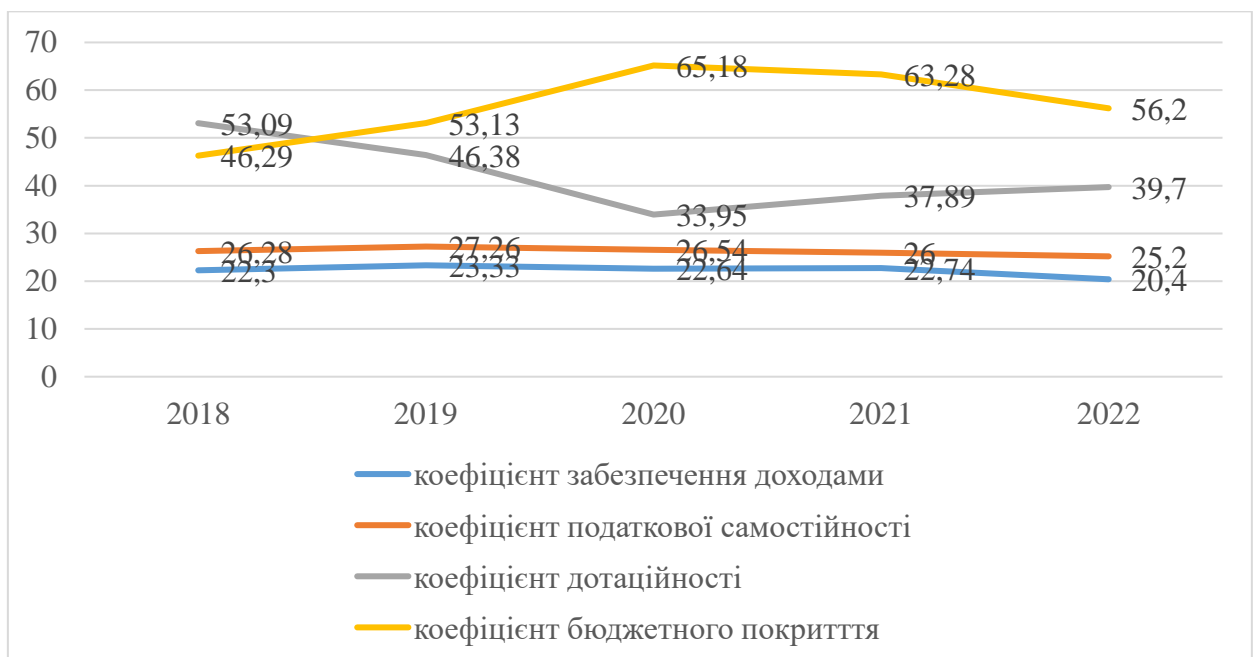

Рис.2.5. Динаміка показників фінансової спроможності місцевих бюджетів

Все ще високими залишаються ризики для фінансової стійкості бюджетів, тому, незважаючи на дії влади в контексті нормативно-правового та фінансового врегулювання питання забезпечення місцевих бюджетів необхідними коштами, місцевим органам потрібно проводити дії, спрямовані на оптимізацію використання місцевих фінансів, також

стимулювання та релокацію бізнесу, створення нових робочих місць, залучення інвесторів, інвентаризацію належних регіону ресурсів, пошук нових шляхів їх раціонального використання тощо.

На сьогодні перед місцевою владою є непросте завдання: підтримати не лише економіку країни, а й соціально незахищені верстви населення, внутрішньо переміщених осіб, створити необхідні умови для української промисловості, витісненої із зон активних бойових дій.

Щодо видатків місцевих бюджетів, то з прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 09.06.2022 р. № 590 «Про затвердженню Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» вони, як і видатки державного бюджету зазнали жорсткої регламентації з боку уряду країни.

В даній Постанові визначено пріоритетність здійснення видатків – їх можна проводити насамперед на національну безпеку і оборону, на здійснення заходів правового режиму воєнного стану; далі за пріоритетом – соціальні видатки і захищені статті бюджету, а вже після них можна проводити інші видатки.

Це суттєво обмежує можливості місцевих рад здійснювати заплановані видатки. Так у переважній більшості областей в період з січня по серпень 2022 р. виконання місцевих бюджетів не перевищує 50% від запланованого річного обсягу.

До того ж слід зазначити, що для місцевих бюджетів всіх регіонів країни є характерним «замороження» видатків спеціальних фондів, згортання інфраструктурних проєктів, заборгованість по низці виплат через відміну захищених статей видатків бюджету на час воєнного стану, оптимізація фінансів комунальних підприємств тощо.

Всі ці кроки є виправданими і спрямовані на забезпечення стабільного та ефективного фінансування діяльності місцевих органів самоврядування.

2.3.Формування та реалізація бюджетно-податкової політики на місцевому рівні в умовах воєнного стану

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» передбачала реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави, серед яких і реформу фінансового сектору і реформу державного фінансового контролю та бюджетних відносин.

Метою цих реформ було визначено забезпечення фінансової спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізацію у повній мірі положень європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування.

Пріоритетом в управлінні публічними фінансами має стати підвищення прозорості та ефективності їх розподілу та витрачання. Процес здійснення державних закупівель повинен стати максимально прозорим та урахувувати загальні принципи конкуренції. Корупційна складова під час здійснення державних закупівель має бути ліквідована [2].

Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 року передбачала, що формування ефективного і про-зорого механізму фінансового забезпечення регіонального розвитку потребує врахування специфіки розвитку кожного регіону.

Крім того, органи місцевого самоврядування регіонів повинні мати управлінські, організаційні та фінансові можливості стимулювання співробітництва територіальних громад на міжрегіональному рівні для розв'язання спільних проблем розвитку, у тому числі й через широке використання міжбюджетних трансфертів. Однією з основних цілей цієї Стратегії визначається створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для:

- зміцнення економічної бази розвитку територіальних громад;

- забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;
- збільшення органами місцевого самоврядування обсягу фінансових ресурсів, отриманих у результаті здійснення ними заходів, спрямованих на економне використання бюджетних коштів чи розширення економічної діяльності на відповідній території;
- подальшого інвестування коштів у програми і заходи щодо стимулювання місцевого соціально- економічного розвитку [3].

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2027 року передбачала серед напрямків такі, як удо-сконалення механізму фінансової підтримки розвитку регіонів та територіальних громад, підвищення ефективності використання коштів державного фонду регіонального розвитку та запровадження механізму незалежного оцінювання у процесі конкурсного відбору програм і проектів регіонального розвитку, що можуть фінансуватися за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів [4].

Таким чином, реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на засадах децентралізації, яка успішно реалізується з 2015 року, створила нові можливості для розвитку територіальних громад.

Бюджетна децентралізація спричинила суттєвий перерозподіл бюджетних ресурсів на користь місцевого самоврядування. Результатом реформи децентралізації стало підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, поліпшення ефективності адміністрування податків і зборів. Спроможні громади показують високі і динамічні темпи приросту власних доходів.

У частині використання коштів увага ними акцентується на потребі формування найбільш оптимальної структури бюджетних видатків, створенні ефективного не надто чисельного управлінського апарату, здійсненні

постійного аналізу витрачання бюджетних коштів й упередженні випадків їх нераціонального витрачання [6]

.Після уведення в дію правового режиму воєнного стану Указом Президента України та після затвердження його Верховною Радою України відповідним Законом України, економіка та система публічного управління почали працювати «на воєнних рейках». Почала перебудовуватися і система управління на рівні місцевого само-врядування, на рівні територіальних громад.

Більшість з цих реформ і напрямків удосконалення бюджетно-фінансової політики, механізмів та інструментів, заходів, направлених на реалізацію основних положень цих реформ, втратили свою активну реалізацію і фактично призупинені (чи, навіть, «розвернуті» в протилежний бік) з моменту широкомасштабного вторгнення військ російської федерації в Україну та початком військової агресії. Як ми вже згадували раніше, формування та реалізація фінансово-бюджетної політики – доволі складний та відповідальний процес.

В звичайних умовах мирного стану і законотворці, і нормотворці (як на державному, так і на місцевому рівнях) докладали багато зусиль, щоб наша законодавчо-нормативна база була актуальною та зрозумілою, прозорою та без «підводних каменів».

Після уведення в дію цього режиму неможливість діяти відповідно до норм законів чи підзаконних актів є не тільки неефективним та недопустимим, але й злочинним.

Організація та забезпечення діяльності територіальної оборони, матеріально-технічна допомога Збройним силам України, залучення допомоги іноземних партнерів – це ті речі, які органи місцевого самоврядування взяли підтримувати з самого початку, забезпечуючи при цьому, постійну підтримку всіх сфер життєдіяльності громадян на місцевому рівні (допомога внутрішньо переміщеним особам, підтримка релокованого бізнесу, орга-

нізація укріттів, продовження надання соціальних та інших видів послуг на високому рівні).

І все це завдяки ефективно проведеній децентралізації, котра дала змогу ОМС отримати автономні, самостійні, належні фінансові ресурси, які відіграли ключову роль в протистоянні викликам [9]. Поштовхом, звичайно, слугували рішення, що запроваджувалися з державного рівня, а їх реалізація здійснювалися на рівні місцевого самоврядування.

Першим сьогодні хотілось би розглянути такий аспект формування та реалізації фінансово-бюджетної політики на місцевому рівні як особливості справляння місцевих податків під час дії правового режиму воєнного стану.

Стаття 8 ПК України визначає, що «в Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори. До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених цим Кодексом, рішеннями сільських, селищних, міських рад у межах їх повноважень і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад» [35].

Законотворець розробив декілька інструментів, що повинні були допомогти підприємцям та пересічним громадянам України успішніше подолати кризу, викликану війною. Так, було ухвалено низку Законів України, якими передбачалися такі заходи.

На період дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану не поширюється дія регуляторного законо-давства на встановлення місцевих податків та/або зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів [11], що дозволяє оперативно реагувати на необхідність зміни ставок податків або податкових пільг.

Також цим же законом ставка єдиного податку для платників єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування, встановлюється у розмірі 2 відсотки доходу, а також звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на

додану вартість (ПДВ) з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України.

Законодавчі зміни щодо формування доходної частини місцевих бюджетів, в першу чергу, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, адже надходження податків від цієї категорії платників є найбільшим бюджетоутворюючим джерелом формування фінансових ресурсів для місцевих органів самоврядування.

Так звільнення від сплати ряду місцевих податків в короткостроковому періоді стало значною фінансовою підтримкою для суб'єктів господарювання зареєстрованих на територіях, на яких велись (ведуться) бойові дії або на територіях тимчасово окупованих рф. Також для стабілізації ситуації на ринку паливно-мастильних матеріалів було запроваджено нульову ставку акцизного збору з пального, що мало позитивний вплив на зниження роздрібною ціни на пальне та зменшення дефіциту пального на ринку, а також дещо знизило соціальну та економічну напругу в суспільстві.

Проте для наповнення місцевих бюджетів це мало негативні наслідки, оскільки для більшості громад саме цей податок є бюджетоутворюючим.

Зміна підходів до обслуговування міжбюджетних трансфертів, а також до формування резервного фонду місцевих бюджетів дозволила виокремити вільні фінансові ресурси та перерозподілити між нагальними та не запланованими групами видатків, виникнення яких обумовлено повномасштабним вторгненням на територію України окупаційних військ рф. Змінено підходи до фінансової самостійності місцевих бюджетів шляхом призупинення дії регуляторного законодавства на встановлення місцевих податків і зборів місцевими радами на час воєнного стану [24].

Щодо законодавчих змін відносно здійснення видатків місцевих бюджетів, то в результаті їх запровадження спрощено процедуру виконання місцевих бюджетів та в певній мірі послаблено фінансовий контроль за використанням бюджетних коштів.

Надано можливість місцевим бюджетам передавати кошти іншим місцевим бюджетам без укладання договору. Це, в першу чергу, надало можливість послабити бюрократичний тиск на місцеві органи самоврядування, а по-друге, спростило бюджетний процес на місцевому та державному рівнях.

Крім того, законодавчі зміни відносно управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів дозволили виявити та залучити додаткові фінансові резерви, спростило роботу фінансових служб органів місцевого самоврядування, а також унеможливили використання бюджетних коштів очільниками територіальних громад та посадовцями населених пунктів на тимчасово не контрольованій території, які співпрацюють з агресором.

Окремо слід зазначити, що з прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 169 «Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» було визначено умови коли придбання товарів, робіт і послуг, вартість яких становить або перевищує 50 тис. гривень, може здійснюватися без застосування порядку проведення спрощених закупівель та/або електронного каталогу, а саме:

- коли наявна інформація з обмеженим доступом;
- замовник перебуває в районі проведення воєнних (бойових) дій;
- відсутня технічна можливість;
- замовлення можливе виключно певним суб'єктом господарювання за наявності одного з окремих випадків, зокрема, придбання витвору мистецтва, відсутність конкуренції, захист прав інтелектуальної власності, укладання договору «останньої надії» або з постачальником універсальної послуги на постачання електроенергії або газу;
- відсутність учасників; закупівля юридичних послуг, зокрема щодо захисту прав та інтересів України, забезпечення функціонування об'єктів критичної інфраструктури [24]. Отже прийняття даної

Постанови сприяло ефективному та результативному забезпеченню громадян України рядом суспільних благ та послуг, а також надало можливість більш оперативно реагувати на потреби Збройних сил України та сил територіальної оборони.

В цілому слід зазначити, що прийняті законодавчі зміни дозволили в певній мірі нівелювати негативний вплив факторів обумовлених воєнним станом в країні, проте навіть в короткостроковій перспективі очікується поступове зниження рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Ми бачимо, що більшість нововведень стосуються полегшення податкового навантаження на приватних підприємців та громадян, що сплачують місцеві податки і збори.

З одного боку, це має позитивний ефект на розвиток соціально-економічної сфери нашої держави та доходи підприємців, що дозволяють їм та їхнім сім'ям легше долати незгоди воєнного стану. Проте, з іншого боку, ці заходи спричинюють суттєве зменшення надходжень до місцевих бюджетів з певних податків та зборів, що має негативний вплив на життєдіяльність територіальних громад, а також суттєво зменшує можливості цих громад забезпечувати дієву, ефективну та соціально спрямовану політику на місцевому рівні [46].

В більшості областей України зберігається позитивна динаміка надходжень до загального фонду (в основному за рахунок внутрішньо переміщених осіб чи релокації (з наступним відновленням діяльності) промислових підприємств) – маємо 19 таких областей і м. Київ, як окрему адміністративно-територіальну одиницю. Проте в тимчасово окупованих областях (Донецька, Луганська, Херсонська, Запорізька), або областях, що потерпіли від окупації (Харківська), спостерігаються суттєві негативні наслідки, які не можуть бути подолані одномоментно [36].

При цьому за різними видами доходів спостерігається як позитивна, так і негативна динаміка незалежно від областей. Так, плата за землю, єдиний податок та акцизний податок за 8 місяців 2022 року показують негативну

динаміку в усіх областях. І, відповідно, «тягнуть» вниз показники загального наповнення місцевих бюджетів.

Як вихід можна запропонувати передбачити на державному рівні розроблення механізмів та інструментів, дія яких буде направлена на зменшення цих негативних наслідків. Іншим проблемним аспектом, який вже пов'язано з процедурою прийняття рішень щодо бюджету на місцевому рівні, стало внесення змін до Законів України і постанов Кабінету Міністрів України, яким унормовувалися процедуру бюджетного планування та проєктування як на державному рівні, так і на рівні органів місцевого самоврядування.

Оскільки такі зміни розроблялися і вводилися дуже швидко, то вони, як ми вже зараз бачимо, мають дуже багато незрозумілостей або норми, що закріплені в цих нормативно-правових актах (НПА), можуть неоднозначно трактуватися. В більшості випадків незрозумілість або можливість неоднозначного трактування норм відповідних НПА обумовлені наявністю в них так званих правових колізій. Так, Міністерство юстиції України визнає колізією норм права неузгодженість між чинними нормативно-правовими актами, їхнє протиріччя з одного й того самого предмета регулювання, а також суперечність між двома або більше формально чинними нормами права, прийнятими з одного і того ж питання [46].

Цим документом визначається, що колізія норм права вирішується шляхом вибору того нормативного акта, який має бути застосований до конкретного випадку (юридичного факту). Може бути декілька причин виникнення і, відповідно, шляхів вирішення колізій норм права, а саме:

- у разі існування неузгодженості між нормами, виданими одним і тим самим нормотворчим органом;
- у разі існування суперечності між актами, прийнятими різними за місцем в ієрархічній структурі органами;
- у разі існування неузгодженості між актами, виданими одним й тим же органом, але які мають різну юридичну силу;

– у разі існування розбіжності між загальним і спеціальним нормативно-правовим актом. Але при цьому поза увагою залишається колізія норм права, якщо вона ідентифікується в одному і тому ж нормативно-правовому акті.

Саме до такого виду колізій можна віднести колізію, що більше ніж півроку (до 04.11.2022 р.) існувала в постанові Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. №252 (далі – Постанова) у її початковій редакції. Так, підпункти 1–2 п. 1 Постанови, що унормовували права органів місцевого само-врядування щодо виконання ними бюджетних повноважень, формулювались таким чином [40]:

«1) органи місцевого самоврядування, їх виконавчі органи, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації продовжують здійснювати бюджетні повноваження, а у разі утворення військових адміністрацій такі повноваження здійснюють військові адміністрації відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану»;

2) виконавчі комітети відповідних місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації».

Колізія норм права полягала у тому, що в пп. 1 вказувалося, що органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи продовжують здійснювати бюджетні повноваження, а пп. 2 вказувалося, що виконавчі комітети відповідних місцевих рад теж можуть здійснювати ці повноваження (проте вже без врахування повноважень місцевих рад). Ця колізія норм права призводила до того, що в окремих територіальних громадах місцеві ради фактично виключалися з бюджетного процесу, а всі їх функції перебирали на себе виконавчі комітети, що призводило до порушення процесів формування та реалізації фінансово-бюджетної політики на місцевому рівні.

Крім того, це порушувало баланси сил в місцевому самоврядуванні і викликало напруження у відносинах між головою громади, виконавчим комітетом та депутатським корпусом в тих територіальних громадах, які продовжували нормально функціонувати на територіях, що не перебувають під окупацією чи на яких не ведуться воєнні дії.

Проте ця колізія була виправлена Постановою КМУ від 04.11.2022 р. № 1239 [41], якою пп. 2 пункту 1 було викладено в такій редакції: «військові адміністрації населених пунктів, обласні, районні та Київська міська військові адміністрації:». За цими змінами місцеві ради територіальних громад та їх виконавчі комітети втрачали можливість виконувати свої бюджетні повноваження тільки у випадку, коли в цих територіальних громадах створювалися військові адміністрації, які перебирали на себе всі повноваження в бюджетній сфері.

В усіх інших випадках бюджетний процес йде у звичному, визначеному законодавчо-нормативним забезпечення, просторі. У цьому разі зберігається процедура, коли проекти рішення про місцевий бюджет та про внесення змін до місцевого бюджету розробляються виконавчими комітетами відповідних місцевих рад, а їх затвердження відбувається депутатами виключно на сесійних засіданнях місцевої ради (як це і передбачено статтею Унесення до Постанови цих норм не тільки врегулювало колізію норм права, але й зробило процес формування та реалізації фінансово-бюджетної політики на місцевому рівні більш ефективною та прозорою.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Основні проблеми та напрями вдосконалення системи місцевого оподаткування в Україні

Проблемою впровадження децентралізації є неузгодженість повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади загалом, а також функцій та повноважень між місцевими радами ОТГ та районними державними адміністраціями (РДА) й районними радами.

Попри те, що до кінця 2020 року мала б завершитися процедура децентралізації влади, залишається низка невирішених питань, частина яких зумовлена тим, що досі ще не прийнятий закон «Про адміністративно-територіальний устрій України», в якому мало би бути визначення засад державної політики у сфері територіального управління, визначення механізму реорганізації органів ОТГ [46].

Невирішені проблеми створюють ризики для успішної реалізації реформи, серед яких варто наголосити на таких:

1) об'єднання територіальних громад часто не має підтримки з боку населення через недостатній рівень усвідомленості про процес децентралізації; через спротив та суперечки між районними адміністраціями та місцевими радами, які у процесі реорганізації старої владної системи на користь новостворених громад не бажають втрачати свої робочі місця;

2) різке зростання кількості об'єднаних територіальних громад без пропорційного збільшення суми субвенції на розвиток інфраструктури зменшує зацікавленість громад до об'єднання та їхні можливості соціального і економічного розвитку.

Якщо у 2016 році державна субвенція на інфраструктуру громад становила 1 млрд грн. і була розподілена між бюджетами 159 ОТГ (1107 грн. на рік на одного жителя) пропорційно до площі громади та кількості сільського населення, то вже у 2021 році субвенція передбачена у розмірі 2,1 млрд грн. на 806 ОТГ (495 грн на рік на одного жителя) [56];

3) Нині залишається неврегульованим питання розмежування повноважень між органами сформованих ОТГ та органами виконавчої влади;

4) у більшості створених ОТГ немає кадрів з відповідним рівнем підготовки та простежується їхній низький кваліфікаційний рівень, недостатній для виконання покладених функцій. Така ситуація зумовлює неефективне розпорядження коштами громади, неспроможність освоїти кошти державних субвенцій на розвиток.

Новостворений апарат місцевої влади не готовий до формування стратегічних планів розвитку громади;

5) з метою попередження ризиків корупційних схем у процесі використання ресурсів місцевого бюджету набуває актуальності питання реалізації механізму контрольних заходів. Децентралізація бюджетної сфери зумовила потребу у проведенні контролю за діяльністю органів влади на всіх рівнях у процесі складання та виконання бюджету, розпорядження фінансовими ресурсами [48].

Крім того, для переважної більшості регіонів України значним джерелом доходів є міжбюджетні трансферти, що надходять з державного бюджету. Джерела бюджетів у вигляді міжбюджетних трансфертів позбавлені стимулюючих властивостей, вони створюють утриманське настрої у одержувачів, оскільки не сприяють розвитку господарської ініціативи. Регіональні органи влади та ОТГ, які отримують міжбюджетні трансферти, не прагнуть поповнювати свій бюджет за рахунок підвищення податкових доходів, їхній бюджет поповнюється за рахунок безоплатних відрахувань. Така фінансова допомога не сприяє створенню умов розвитку територій.

Слід відзначити, що скасування цієї фінансової підтримки неможливе. Через соціальні особливості регіонів, економічну відсталість, екологічну обстановку надання міжбюджетних трансфертів необхідно, оскільки зумовлено об'єктивними причинами.

Уряд має здійснювати вирівнювання бюджетної забезпеченості регіонів. Однак, головною метою бюджетного регулювання має стати забезпечення здатності регіону до саморозвитку та самозабезпечення [9].

Визначальною проблемою є те, що чинне законодавство поки не пристосоване до нової системи територіального устрою. Актуальною проблематикою сучасного етапу децентралізації, окрім того, є (рис.3.1):

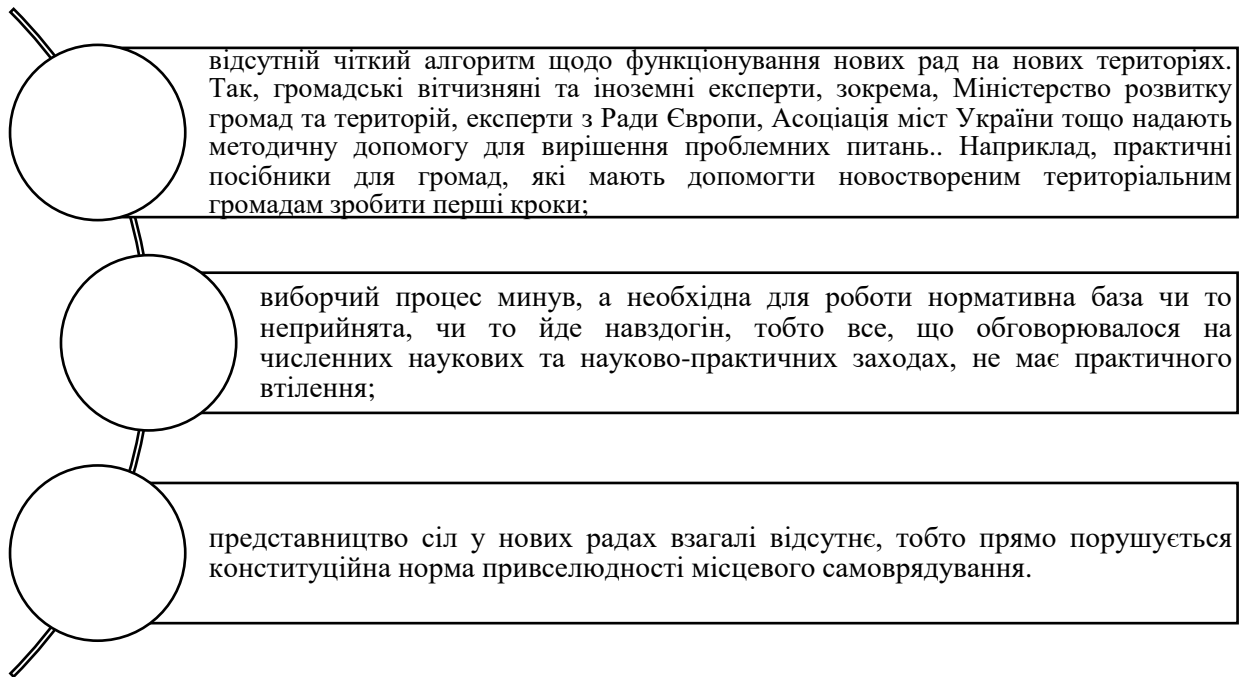

Рис.3.1. Проблеми сучасного етапу децентралізації

Суттєво впливає на ефективність реформи наявність значної регіональної диференціації показників соціально-економічного розвитку, як по країні, так і в середині регіонів, що в подальшому провокуватиме виникнення і наростання суперечностей в узгодженні економічних інтересів, що посилює економічну дезінтеграцію і соціальну напругу.

Попри плюралізм поглядів на фінансову децентралізацію, потребують вирішення питання ефективного додержання балансу у розподілі коштів, спрямованих у результаті децентралізації на розвиток базового рівня (громад) та на центральному рівні для забезпечення рішення пріоритетних задач модернізації економіки, залучення інвестицій тощо. Невирішеними є питання розподілу повноважень та бюджетних коштів в умовах нового районування.

З метою конструктивного завершення чергового етапу децентралізаційних перетворень у поствиборчий період, дуже потрібним був законопроект, який припиняє повноваження ліквідованих старих рад та регулює правонаступництво нових.

Законопроектом №3651-д, прийнятим 17 листопада та підписаним 04.12.2020 р., надано можливість працювати новообраним органам місцевого

самоврядування громад та районів. Він урегулює питання правонаступництва комунального та державного майна, бюджетних ресурсів, прав та зобов'язань, а також дає змогу створити районні державні адміністрації у нових районах.

Проведений аналіз надходжень від місцевих податків і зборів за 2018-2022 роки показав позитивну динаміку збільшення податкових надходжень як у загальний, так і місцевий бюджети, окрім 2022 року, але потрібно зауважити, що навіть у такому випадку місцеві податки та збори не відіграють важливої фінансової ролі в наповненні місцевих бюджетів у зв'язку з низкою проблем, які з'являються у зв'язку з неврахуванням деяких моментів, що не дозволяють місцевим податкам та зборам приймати головну участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, а саме [46]:

1) незначна фінансова роль місцевих податків та зборів, як наслідок низька їх питома вага в доходах місцевих бюджетів, у валовому внутрішньому продукті;

2) відсутність самостійних прав у органів місцевого самоврядування щодо запровадження на своїй території власних податків і зборів;

3) незацікавленість місцевих властей у додатковому залученні коштів від справляння місцевих податків і зборів;

4) відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території із податковими зусиллями населення;

5) нерозвиненість податків, які відображають політику місцевих властей (екологічні податки, плата за певні послуги місцевих органів влади);

6) пряме втручання органів державної влади у діяльність органів місцевого самоврядування [46].

Відомо, що вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів є місцеві податки та збори. Згідно чинного законодавства України (п.10.2 ст. 10 ПКУ) ОМС наділені повноваженнями щодо встановлення ставок єдиного податку і податку на майно (в частині транспортного податку та плати на землю, окрім земельного податку на лісові землі).

Водночас, адміністрування цих податків і зборів не є компетенцією ОМС, цими процесами на сьогодні займається Державна податкова служба (ДПС). Іншими словами, ОМС мають можливості впливу на формування обсягів надходжень від місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів, але не мають жодних важелів та інструментів контролю за їх стягненням та адмініструванням.

Реорганізація системи оподаткування місцевими податками та зборами повинна бути спрямована на забезпечення фінансової стійкості місцевого самоврядування, що є однією з найважливіших умов ефективної діяльності територіальних громад. Пріоритети повинні віддаватися наповненню сільських, селищних, міських бюджетів саме через зростання ролі місцевих податків і зборів

Ця проблема не є новою, але і не до кінця вирішеною. Так, вона була і до війни та жваво дискутувалася як в науково-експертному середовищі, так і на рівні ОМС, однак в існуючих умовах набуває неабиякої актуальності, адже податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та плата за землю, через недосконалість механізмів адміністрування, несуть в собі значний нерозкритий потенціал нарощення фінансової основи територіальних громад.

Справедливості за ради потрібно визнати, що в силу специфічних об'єктів оподаткування процеси адміністрування місцевих податків та зборів мають свої особливості:

а) наявність актуального кадастру майна, яке підлягає оподаткуванню;
б) регулярне проведення оцінки вартості майна та формування електронної системи такої оцінки. Достовірна база оподаткування, облік об'єктів оподаткування та контроль за сплатою податків - «каменів спотикання» ефективної системи місцевого оподаткування [19].

Інший ракурс проблеми – розподіл функцій адміністрування цих податків між владою і ОМС. Весь період впровадження реформи децентралізації ведеться дискусія щодо того хто повинен вести кадастр (на

разі держава)? Хто повинен відповідати за облік та контроль за стягненням? (на разі ДПС)В цьому сенсі зазначимо, що якщо європейські практики свідчать про визначення бази оподаткування на основі ринкової вартості майна, то базою оподаткування нерухомого майна (відмінного від земельної ділянки) в Україні є його площа.

По землі – база оподаткування розраховується, виходячи з нормативно-грошової оцінки земельної ділянки (з урахуванням коефіцієнта індексації), що часто-густо не відповідає ринковій вартості, окрім того, згідно чинного законодавства повинна оновлюватися не раніше, ніж раз на 5 років, що не завжди відбувається (ведення земельного кадастру та оцінювання належить до функцій Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру).

Відомості про об'єкти нерухомості містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (починаючи з 2012 року), зміни до яких мають право вносити органи державної реєстрації прав на нерухоме майно. За різними оцінками, цей електронний реєстр речових прав на нерухоме майно містить не більше 10% інформації про наявне нерухоме майно. Іншим джерелом інформації про наявне майно є архіви БТІ (до 2013 року).

Дані цих реєстрів і слугують основою для нарахування майнових податків. Що стосується розподілу функцій адміністрування між владою та ОМС, які відповідають за цю ділянку роботи, то потрібно визнати, що немає простого рішення в цьому плані.

З одного боку, існує чітке розуміння і це об'єктивно (навіть з технічних моментів), що ведення земельного кадастру повинно бути централізованим, натомість зацікавленість та мотивація ОМС в збільшенні обсягів надходжень, може мати кращий ефект якщо збір та контроль за надходженнями буде відбуватися децентралізовано. Якщо звернутися до європейських практик, то можна побачити неоднозначну картину:

а) адміністрування податків не завжди відбувається на тому рівні, до бюджету якого вони зараховуються (Естонія, Литва)[1];

б) весь «цикл» адміністрування – облік, оцінка і стягнення податків на майно повністю відбуваються на локальному рівні (Нідерланди)[17];

в) повністю адміністрування місцевих податків відбувається на рівні центрального уряду (Чехія, Швеція, Естонія, Словенія);

г) змішаний формат адміністрування між центральною та місцевою владою (Велика Британія, Німеччина, Австрія, Данія)[5].

На наш погляд, важливим завданням для ОМС, в існуючих умовах, є відшукування можливих напрямів зміцнення фінансової самодостатності громад, що можливе, наприклад, в частині розширення їх повноважень щодо адміністрування місцевих податків.

Посиленню фінансової самодостатності територіальних громад, а отже і автономії ОМС сприятиме передача окремих (оскільки задля збереження цілісності та збалансованості податкової системи, не всі функції можна передати, наприклад, реєстрація платників податків чи подання податкової звітності) функцій адміністрування місцевих податків на місцевий рівень в частині: ведення обліку податків і зборів; контролю за достовірністю нарахування та сплатою податків і зборів. Ми далекі від думки, що на рівні місцевого самоврядування можна і доречно створювати паралельну податкову службу.

Разом з тим, важливими напрямами можуть стати: впорядкування цифрових реєстрів майна та обліку платників податків; формування достовірної інформації щодо об'єктів оподаткування, перегляд бази оподаткування на ринкових засадах, посилення співпраці податкових органів та ОМС. Де-юре для реалізації таких повноважень потрібна згода місцевих депутатів.

Пріоритетними завданнями формування фінансово-економічної основи збалансованого розвитку територій країни визначено формування фінансово спроможних адміністративно-територіальних утворень шляхом активізації економічного зростання ОТГ, нарощування податкового потенціалу та оптимізації системи оподаткування, а саме:

- уникнення спрощення податкової системи, зменшення податків і зборів. Зниження податкових ставок, яке практикується з березня 2022 р. (зокрема, щодо акцизу на імпорт пального на рівні 0 євро за 1000 літрів, земельного податку і орендної плати тощо) та надання можливості великому бізнесу перейти на спрощену систему оподаткування (замість податку на прибуток (18 %) суб'єкти господарювання сплачують єдиний податок (2 %)) зменшили наповнюваність місцевих бюджетів і можливості громад по відновленню зруйнованого житлового фонду, виробничих й інфраструктурних об'єктів, наданню публічних послуг та допомоги ВПО [50].

Крім того, зниження податкового навантаження в умовах війни, фінансової кризи і загострення проблеми енергозабезпечення можуть бути причиною інфляції внаслідок акумуляції підприємцями та населенням вивільнених коштів в результаті несплати податків;

- зниження асиметричності надходжень акцизного податку до місцевих бюджетів, яка виникає внаслідок нерівномірності надходжень залежно від територіального розташування громади: вищі доходи отримують ОТГ, що знаходяться поблизу національного кордону, основних автодорожніх шляхів, міст тощо. Оскільки з вересня 2022 р. скасовано нульову ставку на акциз з пального (пільга збережена лише для Міноборони на потреби Збройних сил України), громади знову отримуватимуть фінансові надходження до місцевих бюджетів за цим податком і проблема асиметричності надходжень посилиться. Впроваджена з березня 2022 р. нульова ставка на акциз з метою регулювання ситуації на ринку пального спричинила зниження надходжень акцизного податку впродовж січня-липня 2022 р. на 68,5 % порівняно з відповідним період минулого року;

- застосування прогресивної шкали оподаткування ПДФО за принципом соціальної справедливості. В Україні ПДФО як засіб стимулювання збалансованого розвитку територій є неефективним по причині однакового 79 податкового навантаження на багаті та бідні когорти населення. Зважаючи на факт формування значної частки доходів населення в тіньовому секторі

економіки, доцільно підвищити податки на товари, що користуються попитом у високозаможних верств населення та не є товарами першої необхідності. Перерозподіляючи фінансові ресурси за використання прогресивної шкали оподаткування ПДФО стимулюватиметься розвиток територій завдяки вивільненню неоподаткованих коштів з тіньової економіки та підтримки малозабезпеченої категорії споживачів;

- спрямування ПДФО до місцевих бюджетів, на території яких фактично знаходиться підприємство та проживають працівники. Сплата основного бюджетоутворюючого податку з працівників часто утримується і перераховується за місцем реєстрації юридичних осіб, а не за місцем розташування виробничих потужностей, що не сприяє покращенню фінансового забезпечення закладів соціальної сфери ОТГ, послугами яких користуються працівники таких підприємств.

Зарахування ПДФО не за місцем фактичного розташування таких об'єктів, має бути усунене шляхом нормативно-правового редагування підпункту 168.4.3 п. 168.4 ст. 168 Податкового кодексу України. Це сприятиме збалансованому розвитку територій та збільшенню надходжень до місцевих бюджетів ОТГ, а не лише великих міст, в яких зазвичай реєструються підприємства;

- визначення переліку територій, населення яких звільняється від сплати податку на землю на період з березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, в якому припинено або скасовано воєнний стан, а також обґрунтувати підстави для стягнення. Відповідно до Закону України від 15.03.2022 р. № 2120- IX населення звільняється від сплати податку на землю на територіях, де ведуться чи велись бойові дії [3].

Надходження від основного активу сільської місцевості – землі у вигляді орендної плати та земельного податку – є вагомим джерелом доходів бюджетів сільських ОТГ. Починаючи з 2015 р. цей податок перестав відноситись до загальнодержавних і очікувано сприятиме сталому зростанню доходної частини бюджету ОТГ за умови проведення інвентаризації землі і

забезпечення відповідності між ставкою податку на землю та її нормативною грошовою оцінкою й особливістю використання.

Однак в умовах воєнних дій і низького життєвого рівня населення перевищення величини податку на землю над фінансовими можливостями громадян може спричинити погіршення їх соціально-економічного становища та розширення тіньового сектору сільської економіки.

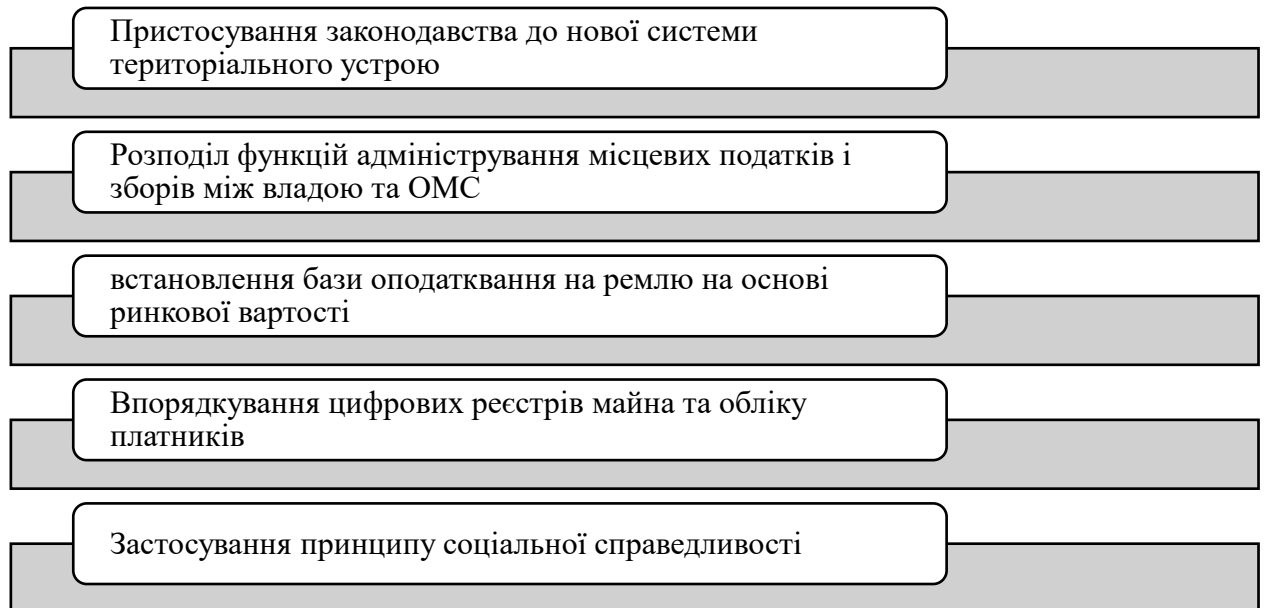

Рис.3.2. Напрями вдосконалення системи місцевого оподаткування в Україні

Враховуючи вищезазначені напрями вдосконалення системи місцевого оподаткування в Україні визначимо заходи покращення планування, формування та розподілу місцевих податків та зборів.

3.2. Покращення процесу планування, формування та розподілу місцевих податків та зборів

Основний декларативний посил реформи місцевого самоврядування, котра почала імплементуватися 2015 року, полягає у формуванні децентралізованого місцевого самоврядування, спрямованого на розширення повноважень в управлінській вертикалі, більшу фінансову незалежність у

розпорядженні власними коштами для розвитку територіальної громади, що сприятиме сталому економічному розвитку всіх територіальних громад в Україні [15].

Децентралізація фінансової системи є одним з ключових чинників раціональності розподілу та використання бюджету, а також високої ефективності надання суспільних послуг. Субрегіональний рівень, як новий для територіального поділу влади в Україні, в умовах формування багаторівневої економіки, сам стає багаторівневою структурою. У той же час постають питання оптимальної збалансованої взаємодії фінансового забезпечення місцевого самоврядування в умовах бюджетної децентралізації та повоєнної трансформації, яка б не суперечила нормативно-законодавчій базі.

Значного соціального ефекту бюджетна децентралізація набуде для вимушених переселенців та евакуйованих осіб, оскільки дозволить покращити допомогу для таких родин у громадах, де вони опинилися. Слід також наголосити на позитивній перевазі бюджетної децентралізації у вигляді мінімізації корупції, унеможливленні фінансового розподілу з центру, а в умовах крайнього браку коштів у зруйнованій війною інфраструктурі цей аргумент достатньо вагомий [51].

Таким чином, базисом економічного розвитку України стає територіальна громада (управлінська вертикаль «знизу до-гори», а не навпаки, як було раніше). 2020 року в результаті проведення адміністративно-територіальної реформи на території України сформовано 1469 укрупнених громад (включаючи 31 територіальну громаду на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей), що дозволило підвищити значимість і статус місцевих бюджетів як фінансово-економічної основи розвитку територіальних громад.

Для безперервного функціонування територіальної громади та її подальшого соціально-економічного розвитку кожного бюджетного року потрібно формувати бюджет територіальної громади.

У Бюджетному кодексі України відсутнє визначення бюджету територіальної громади. Однак, у ст. 2 є визначення термінів «бюджет» та «бюджет місцевого самоврядування» [17].

Виходячи з цих дефініцій, бюджет територіальної громади слід визначати як план формування та використання фінансових ресурсів села, селища, міста або об'єднаної територіальної громади для забезпечення виконання завдань та функцій місцевого самоврядування в межах відповідної територіальної громади.

Такий бюджет розробляється фінансовими відділами органів місцевого самоврядування, він повинен бути прийнятий до 25 грудня року, який передує плановому. Відповідно до ст. 20 Бюджетного кодексу України, бюджетний процес здійснюється за допомогою програмно-цільового методу, який має на меті розробку паспортів бюджетних програм, що формуються та затверджуються на основі вимог Міністерства фінансів України й інших профільних органів центральної виконавчої влади [6].

Для здійснення всіх необхідних заходів щодо функціонування територіальних громад місцеві бюджети повинні мати достатні кошти, що істотно підвищує вимоги з одного боку до вдосконалення планування, а з іншого – до обліку та контролю бюджетів.

З метою зближення фактичних та планових показників, а також можливості своєчасного реагування на відхилення під час складання середньострокових бюджетів доцільно урахувати декілька сценаріїв макроекономічної ситуації: інерційний та модернізаційний. Розробка кількох сценаріїв макроекономічної ситуації дозволить передбачити різні інструменти фіскального регулювання, які можливо буде застосовувати при розвитку певного сценарію.

За умов інерційного сценарію поповнення бюджету будь-якого міста ускладнюється скороченням обсягів податків та відсутністю інвестицій через низький інвестиційний клімат, а також незадовільний обсяг надходжень від державного бюджету. За умов модернізаційного сценарію можна очікувати

зростання обсягів надходжень у бюджет за рахунок збільшення податкових надходжень, у тому числі, туристичного збору, інвестицій та надходжень з державного бюджету.

Удосконалення бюджетної політики покликано забезпечити зростання обсягів надходжень та оптимізації витрат місцевих бюджетів як основи фінансової бази місцевого самоврядування. Одним з найважливіших напрямків удосконалення бюджетної політики на місцевому рівні є впровадження середньострокового планування бюджету.

Прискорення процесу розробки та покращення системи середньострокового планування в Україні сприяло посилення економічних та політичних зв'язків із ЄС. Розробка системи середньострокового планування бюджетів у країнах ЄС була пов'язана із розумінням того, що бюджетний процес не обмежується складанням та виконанням плану на один рік.

Основною проблемою середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні в Україні є побудова бюджетів «зверху-вниз», а не навпаки. Тому, на місцевому рівні середньострокове планування здійснюється виходячи із показників, наданих «зверху». Тому, при здійсненні середньострокового планування, у тому числі на місцевому рівні, головним принципом повинно стати планування «знизу-вгору», що, крім того, обумовлено і процесом бюджетної децентралізації в Україні [57].

Середньострокове бюджетне планування сприяє зниженню неефективних витрат та обґрунтування необхідної кількості ресурсів, визначення шляхів їх надходження, що забезпечує своєчасність фінансування бюджетних видатків. Процес середньострокового планування передбачає здійснення систематичного моніторингу за фактичними показниками виконання середньострокового бюджету та контролю за дисципліною під час реалізації бюджетного процесу. Система моніторингу та контролю повинна передбачати програму дій, яка забезпечить своєчасне реагування на виявлені відхилення та недоліки.

Підвищення ефективності бюджетного процесу на місцевому рівні можливо також за рахунок удосконалення методики планування місцевих бюджетів, яка повинна передбачати аналіз сучасних та майбутніх тенденцій з метою прогнозування доходів та видатків бюджетів. Щоб бюджети на місцях виступали фінансовою базою місцевого самоврядування, необхідно провести наступні заходи:

- здійснити чіткий розподіл компетенцій між органами центральної влади, регіональних і місцевих органів;
- здійснити розподіл податкових надходжень між центральною і місцевою гілками влади в залежності від виконуваних ними функцій, що необхідно відобразити в законодавстві про органи місцевого самоврядування;
- необхідно дозволити місцевим органам самоврядування самостійно визначати перелік територіальних зборів і податків, а також ставки за ними [50].

Враховуючи усе вищезгадане, фінансова автономія місцевих бюджетів передбачає наявність прав органів місцевого самоврядування на [44]:

- власні фінансові ресурси, обсяг яких відповідає повноваженням та завданням органів місцевого самоврядування;
- розпоряджатись власними фінансовими ресурсами у межах власних повноважень для реалізації завдань з розвитку регіону без втручання держави;
- отримувати фінансування від державного бюджету, оскільки, як показує досвід європейських країн, місцева влада не здатна згенерувати належний обсяг фінансових ресурсів;
- отримувати допомогу в посиленні здатності генерувати власні доходи;
- отримувати не цільове фінансування від держави наскільки це можливо;
- захист більш слабких органів місцевого самоврядування шляхом фінансового вирівнювання або еквівалентних заходів.

Виходячи з організаційних засад формування бюджетів територіальних громад та структури їхніх доходів і видатків, виникає низка проблем, що

потребують вирішення. Так, попри реалізацію реформ децентралізації, місцеве самоврядування не в змозі повною мірою здійснити ефективне фінансування власних територіальних громад.

Зокрема перерозподіл бюджетних коштів не полегшився, оскільки суми, які спрямовуються у вигляді бюджетних трансфертів із Державних бюджетів на рівень місцевих бюджетів, не є достатніми для реалізації функцій територіальних громад. Яскравим прикладом є зокрема освітні субвенції, ураховуючи зменшення зокрема дошкільних, шкільних та середньо-професійних навчальних закладів на території всієї України. Це у свою чергу веде до іншої невирішеної проблеми – невідповідність потреб територіальних громад та соціально-економічних показників на макрорівні.

Таким чином, фінансування органів місцевого самоврядування, делегованих державною владою, не вистачає для реалізації всіх покладених на них функцій у сфері соціального захисту, освіти, спорту, культури тощо. У зв'язку з отриманням додаткових джерел наповнення бюджетів територіальних громад з'явилася проблема використання територіальними громадами вивільнених коштів, які зазвичай не використовуються до кінця фінансового року.

Крім того, важливою проблемою є також великі коливання наповненості дохідної частини бюджетів територіальних громад попри проведення паралельної реформи перегляду адміністративно-територіального устрою, що дозволила скоротити адміністративний апарат на місцях. Це у свою чергу призвело до більшого навантаження на виконавчі органи, які стали на чолі об'єднаних територіальних громад, що спричинило недосконалість вирівнювання бюджетних доходів та видатків територіальних громад за допомогою базових і реверсних дотацій, додаткових субвенцій тощо [50].

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року стало випробуванням для бюджетів територіальних громад щодо підтримки належного рівня функціонування органів місцевого

самоврядування, подальшого розвитку територіальних громад та підтримки обороноздатності держави на місцях.

У цьому контексті вищезазначені проблеми ще більше поглибились. Разом із тим потрібно віддати належне в тому, що органи центральної виконавчої та законодавчої влади здійснили ряд дій, які дозволили полегшити становище територіальних громад у виконанні власних бюджетів у 2022 році.

Варто наголосити, що проблеми, які існують у місцевих фінансів роками, є стратегічними, у той час, як їх вирішення здійснюється на оперативному рівні й носить короткостроковий характер. Для вирішення вищезазначених хронічних проблем слід застосовувати нові підходи, в основі яких лежатимуть: комплексний підхід щодо функціонування територіальної громади як базисного суб'єкта суспільно-економічних відносин, цілі сталого розвитку, застосування сучасних інформаційних технологій для покращення комунікаційної функції, точного вимірювання ключових показників та можливості багатостороннього аналізу даних.

Зокрема, для обґрунтування та ухвалення рішень щодо управління бюджетами територіальних громад доцільною є побудова ефективної системи інформаційного забезпечення. Для цього пропонується вербальна модель, яка визначає місце бухгалтерського обліку та контролю як основоположних функцій управління в процесах формування й використання місцевих бюджетів.

Зокрема у воєнний час значення цих функцій стає істотно вищим, ніж у мирний час. Ця модель повинна відображати прямі та зворотні потоки інформації, що забезпечують обґрунтування й ухвалення бюджетних рішень на місцевому рівні. Функція контролю бюджетів територіальних громад полягає в порівнянні множини величин, які за своєю природою визначають лімітовані показники напрямів діяльності органів місцевого самоврядування, що має забезпечити досягнення визначених цілей.

Таке порівняння величин має здійснюватися за допомогою норм контролю, які втілюються у фактичних величинах. Вимірами таких величин є кількісні та якісні параметри [50].

Із точки зору бюджетного контролю цілепокладання є функцією-забезпечення прямих інформаційних зв'язків. Цій функції притаманна системність, оскільки вона охоплює прогнозування, бізнес-планування, індикативне фінансове планування тощо. Також зв'язки між прямими інформаційними потоками в управлінні бюджетами місцевих громад забезпечуються за допомогою параметризації бюджетів, що дає можливість оптимізувати їх за допомогою ключових параметрів, які обмежують надмірні видатки. Зокрема у воєнний час прикладом таких параметрів може слугувати секвестр бюджетів територіальних громад.

Для повноцінної реалізації функцій цілепокладання та параметризації бюджетів місцевих громад забезпечення загальної керованості бюджетного процесу слід реалізовувати через здійснення сукупності функцій обліку, контролю та аналізу.

Що стосується функції обліку в управлінні місцевими бюджетами, то вона виявляється у формуванні прямих інформаційних потоків та наданні даних, які призначаються для обґрунтування й ухвалення бюджетних рішень [54].

Натомість функція контролю передбачає запобігання відхилень від нормативно визначених параметрів та цільових показників бюджетів при ухваленні бюджетних рішень. Функція аналізу передбачає оцінювання ефективності ви-конання ухвалених рішень, а також опосередковано продовжує виконувати контрольну функцію за допомогою специфічних методів наукового пізнання.

На нашу думку, зміцненню фінансової самодостатності територіальних громад сприятиме вдосконалення складових механізму вирівнювання дохідної спроможності, в частині: –врахування показників бюджету міста Києва в розрахунку горизонтального вирівнювання

фінансової спроможності. Для цього доречно внести правки до ст. 98,99 БКУ, де вказати, що «горизонтальне вирівнювання ... з урахуванням бюджету Києва».

Врахування цього дозволить збільшити обсяги базової дотації для місцевих бюджетів і зменшити реверсну, що в підсумку дасть змогу мінімізувати дефіцит бюджетів;—оцінювання реальної чисельності населення громад, позаяк цей параметр є складовою розрахунку і базової і освітньої дотації.

Відмітимо, що це наболіле і, водночас, складне завдання, адже, з одного боку, міграція змінна в часі, окрім того, багато переселенців не спішать ставати на облік, надіючись або на швидке повернення додому, або на продовження міграції за кордон; з іншого –відсутність реєстру Всеукраїнського перепису населення (останній у 2001 році) створює суттєві проблеми для громад через недоотримання фінансових ресурсів для забезпечення делегованих повноважень.

Йдеться про те, що на даний час органи центральної виконавчої влади при плануванні трансфертів місцевим бюджетам сільських населених пунктів використовують дані щодо чисельності наявного населення, державної статистики, розраховані відповідно до Методики оцінки(розрахунку)загальної чисельності наявного населення по сільських населених пунктах, затвердженої наказом Держстату від 06.05.2011, № 111.

За цією Методикою чисельність населення селищ міського типу зараховується до міського населення.

З огляду на існуючий АТУ України (1469 територіальних громад, з яких: 409 громад є міськими, 433 – селищними та 626 – сільськими, в незалежності від географічного статусу їх адміністративного центру, мають однаковий правовий статус, однакове фінансове забезпечення, однакові повноваження і завдання перед громадянами та державою України та, що найголовніше, визнані державою спроможними виконувати покладені Конституцією України на базовий рівень місцевого

самоврядування функції із самостійного вирішення питань місцевого значення), звісно, що така Методика потребує уточнення [53].

Іншими словами, зрозуміло, що перепис населення – давно наболіла і архіважлива проблема (яку в існуючих умовах, мабуть, складно реалізувати), натомість внесення правок у чинну Методику No111 значно допомогло б, особливо сільським і селищним громадам зміцнити фінансову самодостатність, а відтак і їх стійкість; вдосконаленню механізму горизонтального вирівнювання сприятиме можливість врахування у формулі розрахунку не лише такого інструменту як ПДФО чи податку на прибуток, але і інших (чи, можливо, і всіх) податкових надходжень.

Справа в тому, що всі громади – різні, в тому числі мають різні джерела надходження, але при цьому отримують дотацію вирівнювання. То чому б не дотримуватися принципу справедливості бюджетної системи і не дозволити включити всі податкові надходження?

Такий крок посилює зацікавленість ОМС в функціонуванні прибуткових підприємств (якщо врахувати прибуток) на території громади, оскільки це впливає на рівень надходжень, причому не лише до місцевих, але і до державного бюджету; – зменшенню втрати надходжень до місцевих бюджетів, а отже і зміцненню фінансової самодостатності сприятиме зменшення вилучення до державного бюджету. Йдеться про реверсну дотацію, наприклад до 30%, що перевищує індекс податкоспроможності 1,1 (наразі 50%).

В умовах воєнного стану фінансово-економічний механізм збалансованого розвитку територій має базуватись на принципах узгодження інтересів територій з державними, відповідності обраній стратегії розвитку, оптимальної взаємодії, адекватності запропонованого механізму сучасним реаліям, концентрації обмежених ресурсів на найбільш важливих напрямках, соціальної відповідальності, прозорості, уникнення дискретності тощо. Пріоритетним завданням формування фінансово-економічної основи збалансованого розвитку територій в умовах воєнного стану має бути

протистояння дестабілізаційному тиску війни шляхом нарощування фінансової спроможності територіальних громад.

Досягненню завдання сприятиме залишена у Законі України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» норма щодо зарахування збільшеного нормативу ПДФО до бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад на рівні 64 % за рахунок зменшення нормативу зарахування ПДФО до державного бюджету (21 %) [1].

На необхідності збільшення з 64 до 80 % ПДФО, що зараховується до загального фонду бюджету ОТГ, наголошували і представники Асоціації ОТГ. Доречність зростання цього нормативу обумовлена збільшенням фінансового навантаження на місцеві бюджети, в тому числі внаслідок необхідності відновлення зруйнованого житлового фонду й інфраструктурних об'єктів та надання допомоги ВПО й загонам територіальної оборони, при відсутності необхідного фінансового ресурсу.

ВИСНОВКИ

Місцеві бюджети відграють значущу роль у регулюванні соціально-економічних процесів, виконуючи розподільну та регулюючу функцію. Принцип субсидіарності який закладений в основу побудови бюджетної системи, передбачає забезпечення наближеності суспільних благ і послуг, що фінансуються за рахунок коштів бюджету, до їх споживачів. З огляду на зазначене, місцеві інституції мають мати у власному розпорядженні достатні фінансові ресурси для фінансування таких послуг, підтримки і розвитку інфраструктури.

Трансформація міжбюджетних відносин покликана на підвищення рівня фіскальної відповідальності та мотивації місцевих інституцій акумулювати власні бюджетні доходи для покриття витрат. Бюджетна децентралізація є

складним і багатогранним явищем, що охоплює політичний, адміністративний та фіскальний аспект взаємодії різних рівнів влади.

Процеси децентралізації покликані підвищити якість публічного управління та сформувати фінансово спроможні територіальні громади, в яких базовий набір суспільних послуг буде максимально наближеним до споживача, а якість цих послуг буде відповідати встановленим критеріям. Реальний стан фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування на виконання власних та делегованих центральним органом влади повноважень є надзвичайно складним.

Джерелами фінансування ОТГ є відрахування від загальнодержавних податків і зборів, акцизи, рентна плата, місцеві податки і збори (на майно, на землю, єдиний податок і т. д.), штрафи тощо. Загалом, ключовою відмінністю є те, що тепер значний відсоток податків лишається в громаді, а не перерозподіляється в районі, області, на загальнодержавному рівні. Подібна практика гарантує відносну фінансову свободу місцевим громадам, які ці податки можуть вкладати у свій розвиток.

Місцеві податки та збори – це обов'язкові платежі, ставка, механізми справляння та порядок сплати яких встановлюється органами місцевого самоврядування на кожній територіальній одиниці самостійно та слугують для наповнення виключно місцевого бюджету. Сьогодні в Україні нараховується 18 загальнодержавних податків та зборів, 2 місцевих податки і 3 місцевих збори.

Згідно з статтею 10 Податкового кодексу України, було встановлено перелік обов'язкових до сплати місцевих податків і зборів, які встановлюються органами місцевого самоврядування: сільською, селищною або міською радою, відповідно до територіальної одиниці. До них відносять: 1. Місцеві податки – єдиний податок, податок на майно 2. Місцеві збори – туристичний збір, збір за місяць для паркування транспортних

Аналіз даних підтверджує, що найбільша частка належить надходженням від загальнодержавних податкових платежів, які фактично не

пов'язані зі власною діяльністю територіальних громад. З іншого боку, обсяг трансфертів у складі місцевого бюджету займає значну частку, що суперечить принципам бюджетної децентралізації та обмежує право органів місцевого самоврядування у повній мірі виконувати покладені на них функції та завдання, а також повноваження.

Можна стверджувати, що в умовах фінансової децентралізації, одним із важливих питань на сьогодні є побудова оптимальної моделі формування та використання коштів органів місцевого самоврядування.

Аналіз джерел надходження місцевих податків і зборів у контексті фінансової децентралізації показав, що загальні надходження до місцевого бюджету України зменшилися у 2022 році порівняно з 2018 роком, що пов'язано перш за все з війною в країні та тимчасовою окупацією окремих територій. У 2022 році в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів місцеві податки і збори становили 21,45 %, що значно менше ніж в багатьох країнах Європи та свідчить про низьку фіскальність місцевого оподаткування.

Встановлено тенденції до зростання місцевих податків і зборів серед податкових надходжень до місцевого бюджету у 2022 році порівняно з 2018 роком, проте зменшення порівняно з 2021 роком. При цьому, 99 % надходжень місцевих податків і зборів складають податок за нерухоме майно та єдиний податок. Зростання єдиного податку свідчить про розвиток підприємництва на місцевому рівні.

Приріст ПДФО відбувся головним чином через суттєве зростання грошового забезпечення військовослужбовців, а також податкових відрахувань за виплату заробітної плати мобілізованим працівникам. При цьому скасовано обов'язок працедавців виплачувати середню заробітну плату мобілізованим, що потягло зменшення обсягів надходжень ПДФО. Негативні наслідки для наповнення місцевих бюджетів мало і звільнення від 01.04.2022 від сплати єдиного податку фізичних осіб-підприємців 1-2 групи, а також надання можливості переходу з 01.04.2022 юридичним особам та ФОП на

єдиний податок групи 3 зі ставкою 2% доходу, якщо протягом календарного року обсяг їхнього доходу не перевищив 10 мільярдів грн.

Зарубіжний досвід свідчить, що проблеми територіальних громад можуть ефективно вирішуватись тільки на місцевому рівні. Держава ніколи не дійде до проблем конкретного села, міста, вулиці. Сильне місцеве самоврядування базується на розвинутому громадянському суспільстві й демократії, несумісній з тоталітарним режимом, що унеможлиблює узурпацію влади. Пріоритетами запроваджених у державі змін визначено розширення прав органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень та надання їм повної бюджетної самостійності щодо наповнення своїх бюджетів та здійснення видаткових повноважень – реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Для цього в Україні необхідно сприяти реалізації наступних заходів: розширити перелік власних доходів місцевого бюджету; посилити прозорість та гласність у процесі прийняття рішень у сфері формування та використання коштів місцевого бюджету; посилити інвестиційну складову місцевих бюджетів, без скорочення при цьому обсягів видатків місцевих бюджетів на соціальну сферу; здійснювати пошук альтернативних джерел фінансування місцевого бюджету, які сприятимуть підвищенню фінансової спроможності територіальних громад.

Крім цього постає необхідність вжиття наступних заходів:

– усунути на законодавчому рівні проблемні питання формування дохідної частини місцевих бюджетів; впровадити заходи зі зменшення горизонтального та вертикального дисбалансу через надання місцевим бюджетам можливість формувати їх дохідну частину в розмірі, що відповідає видатковим потребам на місцях;

– удосконалити державну регіональну політику в частині усунення значних відмінностей в підходах фінансово-економічного розвитку територій та вжити заходів щодо оптимізації механізму дії територіального фінансового

вирівнювання; чітко закріпити бюджетні повноваження і відповідальність органів влади різних рівнів під час формування доходів;

– оптимізувати механізм оподаткування місцевими податками й зборами з метою надання місцевим громадам можливості збільшувати обсяги власних надходжень до бюджету.

Однак, основним в реалізації реформи децентралізації має стати зменшення ролі держави у фінансовому забезпеченні розвитку громад із паралельним створенням можливостей для зміцнення автономності місцевих бюджетів.

Ще донедавна в рамках нової регіональної політики проводився ряд заходів, направлених на вирішення проблем фінансово-бюджетної сфери – на законодавчому, методичному та ресурсному рівнях. На законодавчому рівні – через внесення змін в Бюджетний та Податковий Кодекси щодо реформування міжбюджетних відносин та передачу повноважень на місцевий рівень (принцип субсидіарності), новий перерозподіл податкових надходжень на користь місцевих бюджетів, і розширення права органів місцевого самоврядування зі встановлення ставок та пільг із місцевих податків і зборів.

На методичному – шляхом унормування всіх процесів та процедур, які проходять на рівні Державного бюджету та бюджетів місцевого самоврядування, визначенням «точок перетину» цих бюджетів, їх впливу один на одного тощо.

На ресурсному рівні такі новації полягали в передачі на рівень місцевих бюджетів великої кількості повноважень з одночасним закріпленням за ними відповідних фінансових ресурсів, а також надання органам місцевого самоврядування права обслуговувати власні надходження своїх бюджетних установ та фондів розвитку у державних банках і не залежати від Державного казначейства у визначенні цих установ.

Ключовою передумовою щоб місцеві бюджети виступали основою фінансової бази органів місцевого самоврядування є фінансова незалежність органів місцевого самоврядування, саме тому видається доцільним врахувати

при подальшому реформуванні законодавства та реалізації ключових напрямів здійснення децентралізації в Україні наступні рекомендації:

- змінити нормативи стосовно частки доходів місцевих бюджетів на рівні не менше 30% без урахування трансферів у зведеному бюджеті для підвищення ефективності соціально-економічного розвитку регіону та забезпечення повноцінного формування власних доходів місцевих бюджетів;

- удосконалити систему адміністрування майнового податку шляхом проведення інвентаризації та грошової оцінки земель з огляду на ринкові можливості, розширити власні джерела поповнення бюджету через нарахування плати, наприклад, за розміщення реклами в культурно-історичних осередках, сприяти раціональному відношенню до утилізації відходів через тарифне стимулювання.

Комплексна реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме досягненню фіскальної децентралізації як важливого інструменту державного управління бюджетними відносинами та підвищенню ефективності надання суспільних послуг шляхом передання повноважень і забезпечення фінансової спроможності місцевих органів влади.

Загалом органи місцевого самоврядування гідно проходять випробування війною, протистоять загрозам та перешкодам. Децентралізація показала стійкість та міцність місцевих бюджетів як фінансової бази територіальних громад та їх здатність швидкого адаптування до ситуації. Надходження до місцевих бюджетів в громадах, які не постраждали від військової агресії, дозволили наповнювати єдиний казначейський рахунок в умовах війни. І навіть з урахуванням значних податкових пільг громади зуміли наповнювати свої бюджети на рівні 2021 року і відновити зростання.

Саме на плечі громад спирається міцність місцевих бюджетів, адже саме бюджети місцевого самоврядування складають основу стійкості місцевих фінансових ресурсів. Незважаючи на зниження доходів на початку 2022 року, місцеве самоврядування адаптувалося до нинішніх умов та почало фазу

зростання, навіть в умовах війни, підтримуючи при цьому економіку країни загалом.

Введення воєнного стану в Україні розширило статті видатків місцевих бюджетів та змінило пріоритетність їх фінансування. Зокрема, фінансове забезпечення діяльності військових адміністрацій населених пунктів, утворених на період дії воєнного стану, здійснюється за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету територіальної громади і є першочерговим. До внесення відповідних змін у законодавство за рахунок місцевих бюджетів здійснювалися й видатки на підтримку евакуйованих та внутрішньо переміщених осіб.

Територіальні громади продемонстрували, що здатні ефективно розпоряджатися та нарощувати отримані фінансові ресурси. Окремо слід відзначити адаптацію законодавчої та нормативної бази України відповідно до нових викликів та вимог.

При цьому така адаптація, звичайно, не є стовідсотково правильною, в ній трапляються й неузгодженості чи колізії норм права, що мають бути виправлені. Це означає, що слід проводити аналіз нормативно-правової бази, що діє у фінансово-бюджетній сфері та супроводжуватися цей аналіз відповідними пропозиціями, спрямованими на нейтралізацію ризиків, що виникають внаслідок застосування такого нормативно-правового забезпечення.

У зв'язку з обмеженістю ресурсів (як людських, так і часових), важко в повній мірі охарактеризувати складність цього завдання. Проте зрозуміло, що в будь-якому випадку, ці зміни повинні характеризуватися комплексністю та ефективністю з точки зору формування фінансово-бюджетної політики на місцевому рівні в умовах правового режиму воєнного стану. Це дозволить не тільки оцінити найбільш повну відповідність конкретного нормативно-правового акту чи його окремих норм поточній ситуації в країні, але й дозволить наперед спрогнозувати необхідні зміни нормативно-правового забезпечення з метою упереджувальної адаптації в межах коротко-строкового

планування (період воєнного стану) і довгострокового планування (в післявоєнний період).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барабаш, Л. В., О. В. Ролінський. Ефективність функціонування податкової системи України у площині бюджетів органів місцевого самоврядування." URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/101.2/24.pdf>
2. Бліщук, К. (2022). Управління місцевими фінансами в умовах воєнного часу: проблеми та можливості для їх вирішення. Економіка та суспільство, (43). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-67>
3. Боксгорн, Анастасія Вікторівна. Реалізація принципів податкового законодавства через призму адміністрування місцевих податків і зборів. (2022). URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/00c6b168-5814-4cea-8803-09bb5af61052>
4. Борисов Н. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47466/1/%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2%20%D0%9D.pdf>
5. Бортнік Н.В. Зарубіжна практика місцевого оподаткування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. № 8. С. 15-17.
6. Бюджетный кодекс Украины от 08.07.2010 р. № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
7. Василевська-Смаглюк, О., Гура, Н., Дерун, І., Шевчук, В. (2023). Концептуальні засади обліку та контролю бюджетів територіальних громад у воєнний час та в повоєнний період. Financial and Credit Activity Problems of

Theory and Practice, 1(48), 91–104. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.48.2023.3982>

8. Висновок Ради Європи до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні» (#4298). URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/CEGGLEX20205_UKR.pdf

9. Волощук Р. Є. Місцеві податки і збори та їхня роль у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні: регіональний аспект. Економіка і суспільство. № 19. 2018. С. 966-975

10. Воронкова О. М. Новітні тенденції формування доходів місцевих бюджетів в аспекті децентралізації. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України: Електронне фахове видання. 2015. №2. С. 47–62.

11. Гринчишин, Віктор Ігорович. "Місцеві податки і збори у формуванні доходів місцевих бюджетів." (2022). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47472/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%BD%20%D0%92.pdf>

12. Європейська хартія про місцеве самоврядування. Ратифікована Законом України від 15 липня 1997. № 52/97–ВР. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036

13. Журавель Я.В., Майданник О.О., Риженко О.О. Встановлення місцевих податків і зборів об'єднаними територіальними громадами: сучасний стан та перспективи розвитку правового регулювання. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2019. № 1. С. 57–64. DOI: 10.33287/11220

14. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

15. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 23.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>

16. Закон України «Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві і перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України» від 15.03.2022 р. № 2134-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text>

17. Катнюк Н. "Зарубіжний досвід податку на нерухоме майно: запровадження позитивних положень у національне законодавство." Наше право 2 (2023): 166-171. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44709/>

18. Конституція України від 28.06.1996р. (2023) Вилучено з URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

19. Курило Т. Реалізація положень Європейської Хартії 1985 року про фінансові ресурси органів місцевого самоврядування в Україні. Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементації в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 грудня 2019 р., м. Львів). Львів, 2020. С. 78-81

20. Кур'ян, Вікторія Валеріївна. "Публічне адміністрування місцевих податків (на прикладі України та штату Невада, США). Public administration of local taxes (on the example of Ukraine and the state of Nevada, USA)." (2022). URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/20800/1/dysert_kurian_.pdf

21. Кучер О.В. Місцеві податки та збори як основа фінансової автономії органів місцевого самоврядування в Україні. URL: divovo.in.ua/studentsekih-naukovihprace.html?page=33

22. Кучер О.В. Місцеві податки та збори як основа фінансової автономії органів місцевого самоврядування в Україні. URL: divovo.in.ua/studentsekih-naukovihprace.html?page=33.

23. Лобачева, І. Ф. "Місцеві податки і збори: їх роль у формуванні місцевих бюджетів." Подільський науковий вісник (2022): 18. http://pnv.in.ua/images/Magazine/3-4_2021.pdf#page=18

24. Лопушинський, І. П., О. В. Козир, and А. А. Кучма. "Деякі аспекти формування бюджетної політики в умовах воєнного стану. Вісник Херсонського національного технічного університету 4 (83) (2022): 146-153. https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/22

25. Моргун В.В. Конституційно-правове забезпечення матеріальної та фінансової основ місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних державах. –.Дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 236с.

26. Недоступ, К. (2022). Норми, що встановлюють порядок збору місцевих податків, у структурі податкового кодексу України. Адміністративне право та процес. (2(37), 61-73. <https://doi.org/10.17721/2227796X.2022.2.05>https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/22

27. Нестеренко А.С. (2002) Фінансова самостійність місцевого самоврядування та її забезпечення. Митна справа. № 6. С. 88—92.

28. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.

29. Нікітішин А. О. Податкові надходження до місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2018. Вип. 29 (2). С. 110–113

30. Нікітішин А.О. Податкові надходження до місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2018. Вип. 29. Ч.2. С. 110–113

31. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua/

32. Офіційний сайт Державного веб-порталу бюджету для громадян.
URL: <https://openbudget.gov.ua>
33. Павлюк А.П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. Стратегічні пріоритети. Серія «Економіка». 2016. №1 (38). С. 137–143.
34. Піхоцька О. М. Формування і розвиток системи місцевих податків і зборів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». Львів. 2016. 20 с
35. Податковий кодекс України. Закон України від 23.11.2018 р. №2628-VIII. Верховна Рада України. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
36. Подзізей, О., & Коробчук, Т. (2023). Фінансове забезпечення відновлення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. Економіка та суспільство, (48). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-11>
37. Показники роботи ДПС України URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/>
38. Показники доходів і витрат місцевих бюджетів станом на серпень 2022 року. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000>
39. Полишин Г.В. Місцеві податки та збори в Україні та за кордоном. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 4. С. 162–165.
40. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 р. № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formuvannya-ta-vikonannya-miscevihbyudzhetiv-u-period-voyennogo-stanu-252>
41. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 169 «Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text>
42. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 р. № 267 «Деякі питання затвердження фінансових документів та казначейського

обслуговування в умовах воєнного стану». URL:
[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2022- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2022-%D0%BF#Text)

43. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

44. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження КМУ від 01.04.2015 року № 333-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/333-2014-%D1%80>

45. Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій: Закон України від 17.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-IX#Text>

46. Сасенко, О. Р. "Податкові надходження як складник дохідної частини органів місцевого самоврядування світове господарство і міжнародні економічні відносини (2022): 38. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39743/1/%D0%A1%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%20%E2%84%961%20%2834%29.pdf#page=38>

47. Санктус Т., Крот Ю. Місцеві податки і збори: практичний посібник. Харків: Видавничий будинок Фактор, 2017. 80

48. Сірик З. Фінансова децентралізація як передумова нарощення потенціалу місцевого самоврядування в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2020. №1. С. 10-20. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20201\(141\)/sep20201\(141\)_010_SirykZ.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20201(141)/sep20201(141)_010_SirykZ.pdf)

49. Слобожан О. (2022) Кризові виклики для місцевих фінансів та перспективи ринку місцевих позик. Вилучено з URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13660>

50. Смалій, Владислав. Місцеві податки і збори у формуванні фінансової бази місцевого самоврядування." Вісник студентського наукового товариства

«ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ. Вінниця:
URL:<http://www.vtei.com.ua/doc/11konf/zb16.pdf#page=171>

51. Татаренко, О. Ю. "До питання строків у правовому регулюванні місцевих податків та зборів." Аналітично-порівняльне правознавство 4 (2022): 264-267. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267662>

52. Тітаренко, Анастасія. "Особливості формування місцевого бюджету. Децентралізація." URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jsrui/bitstream/123456789/11926/1/168-172.pdf>

53. Ткачук, В. (2022). Динаміка розподілу податків і зборів між державним і регіональними бюджетами. Економіка та суспільство, (46). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-18>

54. Чередніченко, Д. О. Особливості правового регулювання місцевих податків та зборів." напрям 1. історія та теорія держави та права, філософія права.: URL:https://tnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2022/04/%D0%A2%D0%9D%D0%A3_%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%B1%D1%80%D1%8C_2021.pdf#page=80

55. Чуркіна І.Є., Бобошко Л.І. (2014) Роль місцевих бюджетів у зміцненні фінансової незалежності регіонів. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. № 5-6. С. 141-149

56. Форкун І. Комплексна оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів як індикатор підвищення рівня бюджетного менеджменту в умовах реформи децентралізації владних повноважень. Modeling the development of the economic systems. 2021. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mdes_2021_2_9

57. Яковчук, Владислав Ярославович, Ірина Євгенівна Словська. Місцеві бюджети: поняття та механізм формування." П 68 Правові засади організації та здійснення публічної влади (2022): 410. <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%>

58. Chygryn O., Petrushenko Y., Vysochyna A., Vorontsova A. Assessment of fiscal decentralization influence on social and economic development. *Montenegrin Journal of Economics*. 2018. Vol. 14 (4). P. 69–84.

59. Filippetti A., Sacchi A. Decentralization and economic growth reconsidered: The role of regional authority. *Environment and Planning C: Government and Policy*. 2016. Vol. 34 (8). P. 1793–1824.

60. Halas, L. I., Dziamulych, M. I., & Shmatkovska T. O. (2021). Osoblyvosti eksportnoi diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv v Ukraine [Peculiarities of export activity of agricultural enterprises in Ukraine]. *Ekonomichni Forum*, vol. 2, pp. 74–79.

61. Dziamulych M. I, Maksymiak S. V. (2023). Formuvannia ekonomichnoi aktyvnosti silskogo naseleння Ukrainy [Formation of economic activity of the rural population in Ukraine]. *Ekonomka ta suspilstvo*, vol. 47.

62. . Fjeldstad Odd-Helge: Taxation and development: A review of donor support to strengthen tax systems in developing countries. *WIDER Working Paper*, 2013. No. 2013/010.

63. Okunovska Y., Hyzhko A., Prymush M., Polovyi M. Specifics of Decentralization Reform in Poland and Ukraine. *EJTS European Journal of Transformation Studies*. 2020. №2. 12 c. URL: https://www.journaltransformation.org/docs/EJTS_2020_8_2/14/EJTS_2020_vol_8_no_2_Specifics_of_Decentralization_Reform_in_Poland_and_Ukraine.pdf

64. Saha D., Paterson R. G. Local Government Efforts to Promote the «Three Es» of Sustainable Development. *Journal of Planning Education and Research*. 2008. Vol. 28. P. 21–37.

65. Song J., Geng L., Fahad S. et al. Fiscal decentralization and economic growth revisited: an empirical analysis of poverty governance. *Environ Sci Pollut Res* 29, 28020–28030). 2022. DOI: 10.1007/s11356-021-18470-7

66. Thornton J. Fiscal decentralization and economic growth reconsidered. *Journal of Urban Economics*. 2007. Vol. 61 (1). P. 64–70

ДОДАТКИ

Додаток А

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

від 10 червня 2022 р. N 677

Київ

Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів
України від 24 травня 2017 р. N 483

Кабінет Міністрів України постановляє:

Визнати такою, що втратила чинність, постанову Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. N 483 "Про затвердження форм типових рішень про встановлення ставок та пільг із сплати земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки" (Офіційний вісник України, 2017 р., N 58, ст. 1747).

Прем'єр-міністр України

Д. ШМИГАЛЬ

Додаток Б

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА**

28.12.2020

№1330

Про затвердження Порядку та форм надання контролюючим органам в електронному вигляді інформації щодо ставок та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів

Відповідно до підпункту 12.3.3 пункту 12.3 статті 12 Податкового кодексу України Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити Порядок та форми надання контролюючим органам в електронному вигляді інформації щодо ставок та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів, що додаються.
2. Державній податковій службі розробити та впровадити програмне забезпечення для автоматизації надання інформації щодо ставок та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів.

До впровадження спеціального програмного забезпечення інформація з додатками подається контролюючим органам в електронному вигляді у форматі XLS.

Прем'єр-міністр України

Д.ШМИГАЛЬ

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 28 грудня 2020 р. № 1330

**ПОРЯДОК ТА ФОРМИ
надання контролюючим органам в електронному вигляді інформації
щодо ставок та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або
зборів**

1. Сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад, створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, надсилають у десятиденний строк з дня прийняття рішень, але не пізніше 25 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлених місцевих податків та/або зборів та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів, до контролюючого органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та/або зборів, в електронному вигляді інформацію щодо ставок та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів за такими формами:

інформація щодо ставок та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів (додаток 1);

ставки земельного податку та перелік пільг для фізичних і юридичних осіб, наданих за рішенням органу місцевого самоврядування (додаток 2);

ставки податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та перелік пільг для фізичних і юридичних осіб, наданих за рішенням органу місцевого самоврядування (додаток 3);

ставки туристичного збору та перелік пільг, наданих за рішенням органу місцевого самоврядування (додаток 4);

ставки збору за місця для паркування транспортних засобів та перелік пільг, наданих за рішенням органу місцевого самоврядування (додаток 5);

перелік пільг з транспортного податку, наданих за рішенням органу місцевого самоврядування (додаток 6);

ставки єдиного податку для платників єдиного податку першої групи (додаток 7);

ставки єдиного податку для платників єдиного податку другої групи (додаток 8).

2. Інформація, зазначена в пункті 1 цього Порядку, подається через засоби інформаційно-телекомунікаційної системи “Електронний кабінет” в електронній формі з дотриманням вимог Законів України “Про електронні документи та електронний документообіг” і “Про електронні довірчі послуги”.

3. У разі коли органом місцевого самоврядування встановлено, що інформація щодо ставок та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів подана контролюючому органу не в повному обсязі або містить помилки, такий орган місцевого самоврядування подає контролюючому органу нову інформацію в строк, який не перевищує строку, передбаченого пунктом 1 цього Порядку.

4. В інформації щодо ставок та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів зазначаються всі рішення органів місцевого самоврядування, якими встановлюються ставки місцевих податків та/або зборів, а також податкові пільги з їх сплати, які будуть застосовуватися починаючи з наступного бюджетного періоду, з урахуванням:

рішень, якими вносилися зміни до раніше прийнятих рішень;
рішень, прийнятих у попередніх періодах, які не мають граничного
строку дії.